

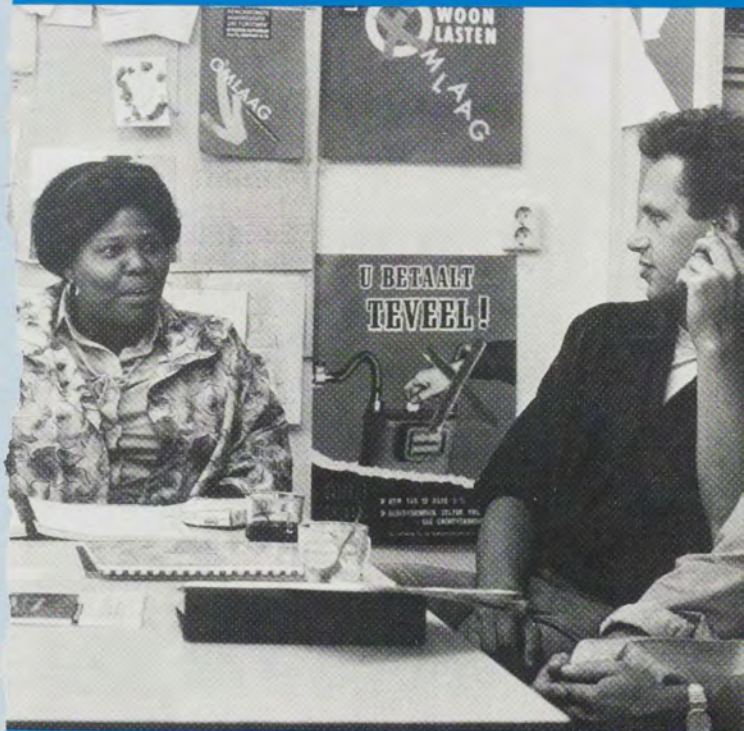
Mei 1994, 13e jaargang Nummer 123

Samenlevingsopbouw

Participatie van
migranten in
buurtbeheer:
publikaties en projecten

Evaluatie sociale
vernieuwing

Start Sociale Dynamo
in Rotterdam

3. Lang leve de Sociale Dynamo
4. Quo Vadis?, studiedag: opbouwwerk vormgeven van het sociale
4. In memoriam Wim van Rees
5. Effect sociale vernieuwing positief
7. De Stokerij omgeploegd
9. 'Quartiers en Crise', de toekomst
11. Migranten, participatie en buurtbeheer
16. Projecten buurtbeheer en migranten in Zaandam en Hoorn
19. Van registreren kun je leren
21. Hogeschool de Horst
22. Huisbezoekmethode beschreven
23. Lezing Cees Schuyt: De tolerantie moet gehopen worden
28. Slotconferentie EG-actieprogramma

Hoe migranten te betrekken bij buurtbeheer? Met die vraag wordt op verschillende plaatsen in het land geworsteld. Dat blijkt ook uit de diverse publikaties die over dit onderwerp verschijnen. In dit mei-nummer van MO/Samenlevingsopbouw worden enkele van die 'boekjes' besproken en vergeleken. Dit wordt aangevuld met **twee projectbeschrijvingen** uit de 'Projectenbank Sociale Vernieuwing'. Inzet van deze twee projecten is het vergroten van de participatie van migranten bij buurtbeheer. Hetzelfde onderwerp wordt in een algemener (sociologisch) kader gezet in de 'H.W. van Doorn-lezing' die Cees Schuyt uitsprak bij het tienjarig bestaan van het Nederlands Centrum Buitenlanders. De tekst van deze lezing publiceren wij vanaf pagina 23.

Verder in deze MO aandacht voor verschillende evaluaties van de (nog jonge) geschiedenis van de sociale vernieuwing. En we openen met de toekomst van de sociale vernieuwing in Rotterdam.

Colofon

MO/Samenlevings opbouw is een vakblad van, voor en over de samenlevings- en opbouwwerkpraktijk. Het verschijnt tenminste tien maal per jaar; zes gewone en vier themanummers.

Samenstelling en redactie: Fenny Gerrits, Luc Boss (eindredactie), Greet Hettinga, Chris Veldhuysen, Wil van de Leur en Kees Stuurup.

Administratieve ondersteuning: Sonja Swarts, Patty Schellekens en John Struiken.

Illustratie omslag: archief MO/Samenlevingsopbouw
DTP: John Struiken.

Omslag en druk: Stimio, Meteren.

De jaarabonnementsprijs bedraagt f 70,50 voor het eerste en f 67,50 voor het tweede en verdere abonnementen. Losse nummers kosten f 12,50. (Prijzen exclusief portokosten.) Opzegging van abonnementen dient schriftelijk vóór 1 december te geschieden. ISSN.0929-2187.

Redactie en administratie: Prinsegracht 51, 2512 EX, Den Haag, Telefoon: 070-3804431, faxnummer: 3809973.

Een uitgave van het Landelijk Centrum Opbouwwerk.

Lang leve de Sociale Dynamo!

door: Mar Aalders

'De Stichting Sociale Dynamo is het erfgoed van het bureau 'Sociale Vernieuwing in Rotterdam'. Het bureau bestond uit projectleider Gerard de Kleijn en zeven medewerkers. Het bureau heeft vier jaar lang de vlam van de sociale vernieuwing in Rotterdam behoorlijk aangewakkerd. Gerard de Kleijn zegt daar zelf het volgende over: 'Het geheim van onze aanpak schuilt niet in wat we gedaan hebben, maar in wat we niet gedaan hebben.'

Dat klinkt simpel. En dat is het ook. Maar toch is het een kunst apart om niet te doen wat het bureau zoal niet deed:

- geen kleine lettertjes
- geen definities
- geen subsidieregeling
- geen fixatie op 'Den Haag'
- geen fixatie op bezuinigingen
- geen eigen periodiek
- geen organisatie
- geen besluitvorming
- geen verlenging.

Het proces gaat door

Er is gestart met drie projecten:

- alfabetisering: gemeenschappelijke taal
- banenpool: werk als zingeving
- wijkbeheer: leefomgeving als publiek domein.

Oftwel: Rotterdam leert, werkt, schoon, heel en veilig.

De 'overname'

Als opvolger van het bureau 'Sociale Vernieuwing in Rotterdam' staat de Stichting Sociale Dynamo nit met lege handen. Na het grandioze *Opzoomerfeest* van 28 mei - de afronding van het project - gaan we verder met 100 (!) fakkeldragers: de leden van de Sociale Dynamo. Ook hier weer gebaseerd op de drie hoofdpunten. Het belangrijkste instrument is het *innovatiefonds*.

Per Rotterdamse deelgemeente komt gemiddeld 1 miljoen voor dit fonds ter beschikking (dit is conform het slotadvies *Tussen Rijk en Wijk* van de Adviesgroep Sociale Vernieuwing). De deelgemeente mag zelf de bestemming van het miljoen bepalen. Het moet wel vernieuwend zijn.

In het boekje *Bruisende Stad* worden goed bruikbare projecten aangeboden. De Stichting Sociale Dynamo wil met 1% van het totale bedrag (f 110.000,-) een uitwisselingsprogramma tussen de wijken opzetten. De ervaringen in het Quartiers en Crise-programma en de LSA-bewonersdagen komen hierbij goed van pas.

Het tweede instrument is *Hart voor de Stad*. Dit is de jaarlijkse uitgave van een handzaam boekwerk waarin alle projecten worden omschreven die een directe relatie hebben met Rotterdamse bedrijven (zie: het voorbeeld in het kader). Inmiddels, na twee edities, vinden bedrijven het een eer om in het boekje genoemd te worden. Het doel is tevens: ieder jaar 50 nieuwe bedrijven actief te laten zijn in het kader van de sociale vernieuwing.

Nieuwe ideeën uitdragen

Ten slotte: Sociale Dynamo wil ook de vlam van de sociale vernieuwing laten branden. Naast de twee genoemde instrumenten komen wij met de 100 fakkeldragers vier keer per jaar bij elkaar om nieuwe ideeën uit te dragen. Het wrkwoord *Opzoomeren* komt zeker in de volgende editie van de Van Dale. Rotterdam zal dit geweldige gebeuren niet meer willen missen; het zal een jaarlijks terugkerend feest worden.

Mar Aalders is voorzitter van de Stichting Sociale Dynamo

Een voorbeeld van een projectbeschrijving uit *Hart voor de stad*

Albert Heijn, Zuidplein

'Een unieke samenwerking met het project Aan de slag in Charlois', die aan onze eigen ruimschoots voldeed', aldus de heer J. Blaak, manager van de nieuwe Albert Heijn-vestiging op het Zuidplein. Deze vestiging behoort tot de top 5 van Albert Heijn, met een zeer breed assortiment en een bijzondere service als een kinderspeelhoek en diepvrieskluisjes.

Het project Aan de slag in Charlois heeft twaalf werkzoekende jongeren op basis van de AH-opleiding klaargestoomd voor de functie verkoopmedewerker. De opleiding bestond uit een theorietraining bij Aan de slag in Charlois en een stage in een Albert Heijn-vestiging.

'Albert Heijn heeft gekozen voor deze samenwerking, omdat wij vinden dat ons bedrijf een maatschappelijke verantwoordelijkheid heeft ten aanzien van het aanpakken vande langdurige werkloosheid. Projecten moeten wel passen binnen onze kwaliteitsnorm, omdat onze klanten goed geholpen moeten worden. In deze hoge normstelling ligt ook voor werkzoekenden de uitdaging!' zo stelt personeelsfunctionaris A. Klos.

'We kunnen zeggen dat wij tijdens dit project ervan overtuigd raakten dat onze uitgangspunten werden gegarandeerd. Dit door een goede selectie, maar vooral door een goed opleiding. Een dergelijke aanpak hoeft zich niet te beperken tot Charlois, maar kan voor de hele regio Rotterdam op een zelfde manier worden uitgebouwd', aldus de heer Klos.

Quo Vadis?

door: Fred Stalleu

Iedere beroepsgroep die zichzelf respecteert bezint zich op gezette tijden op de vraag of men wel op de goede weg is. De taakstellingen en de aard van de beroepsuitoefening zijn immers niet los te zien van de maatschappelijke context waarbinnen men opereert. Die context is niet statisch maar ondergaat geleidelijke veranderingen. Een eenmaal gekozen beroepsprofiel moet van tijd tot tijd worden bijgesteld op straffe van gezichtsverlies. Methoden en technieken vragen om permanente evaluatie en herijking. Daarom is het verstandig om bij het typeren en definiëren van het beroepseigene steeds enige reserve in te bouwen en niet al te krachtig stelling te nemen. Het nekt de geloofwaardigheid wanneer men na enige tijd moet concluderen dat geheel andere accenten gelegd moeten worden dan men eerder met veel verve heeft aangeprezen.

Paternalisme en bemoeizorg

Onlangs is een pamflet* gepubliceerd en in discussie gebracht met als intrigerende titel *Naar een modern paternalisme*. Het bevat een appél op bestuurders, politici en (welzijns)professionals om de publieke verantwoordelijkheid voor 'het sociale' weer vanzelfsprekend te maken. Het paternalisme slaat dan met name op de opdracht aan de professionals om af te stappen van het dogma van de non-directiviteit en niet te schromen de cliëntèle waar nodig wat agressiever tegemoet te treden en als het ware te dwingen zich te schikken in de taakstellingen van 'het sociale werk'. Dit werk krijgt aldus het karakter van 'bemoeizorg'.

Binnen het brede kader van het sociale werk valt ook het opbouwwerk. Vandaar dat het pamflet een actueel aangrijpingspunt vormde voor LOCO - de Voortgezette Opleiding Opbouwwerk - een studiedag voor opbouwwerkers te organiseren. Deze studiedag droeg de titel *Opbouwwerk: vormgeven van het sociale* en vond 17 mei in Rotterdam plaatsvond.

Er is een periode geweest dat de non-directiviteit in het opbouwwerk -

in navolging van het *social case-work* - hoge ogen gooide. Elke vorm van paternalisme was uit den boze. De opbouwwerker moest zich beroepsmatig beperken tot stimulering en ondersteuning van cliëntgroepen en (desnoods) tot coördinatie, maar representatie was er al niet bij, laat staan manipulatie. En 'bemoeizorg' kan toch nauwelijks zonder manipulatie plaatsvinden.

Toch stelden de deelnemers aan de studiedag zich niet zonder meer afwerend op. Sommigen erkenden dat non-directiviteit in bepaalde praktijksituaties niet houdbaar is en enige bemoeizicht strategisch gezien niet te vermijden. Maar de term 'paternalisme' (m/v) ging er niet in. De inleider Paul Kuypers, een der opstellers van het pamflet, nam daar trouwens zelf ook enige afstand van.

De vloer van de samenleving

In de discussie werd meer nadruk gelegd op de vraag in hoeverre sociaal werkers - en dus ook opbouwwerkers - zich sterker zouden moeten profileren als 'ambassadeurs van het sociale'. Werd het sociale (het welzijnsbeleid) ooit nog eens gekozen als 'speerpunt van het regeringsbeleid', daar is nu al lang geen sprake meer van. Via bezuinigingen en decentralisatie is het welzijnsbeleid gemarginaliseerd. Dat heeft direct te maken met het af-

brokkelen van de verzorgingsstaat. Toch heeft 'het sociale', dat wil zeggen de solidariteit, wellicht meer dan ooit behoefte aan pleitbezorgers.

Dat geldt ongetwijfeld ook voor opbouwwerkers. Kunnen daar handen en voeten aan worden gegeven? Paul Kuypers meende van wel: er zijn maar weinigen die zo veelvuldig en direct op de vloer van de samenleving weet hebben van menselijke relaties en verknopingen als werkers in de sociale sector. Die veldkennis zou men meer dan totnu toe moeten uitbuiten en in het vakprofiel tot uitdrukking brengen. En wat mij betreft als kundige medeburger - niet als pater of mater.

Drs F.G. Stalleu is bestuurslid van de Dr Gradus Hendriks Stichting.

* Het pamflet 'Naar een modern paternalisme, over de noodzaak van sociaal beleid' is een uitgave van: De Balie, Amsterdam.

Het pamflet kost f. 19,50 en is Verkrijgbaar in de boekhandel of telefonisch of schriftelijk te bestellen bij uitgeverij De Balie

Kleine Gartmanplantsoen 10
1017 RR Amsterdam
telefoon: 020- 6233673

In memoriam Wim van Rees

Op 15 mei overleed Wim van Rees na een langdurige, ernstige ziekte. Heel lang heeft hij zich met alles wat hij had te weer gesteld, in de hoop dat het leven door zou mogen gaan. Tot duidelijk was het het ziekteproces zich niet liet stoppen en het afscheid onverbiddeijk naderbij zou komen. Nog geen 50 jaar jong heeft Wim van Rees de handdoek in de ring moeten gooien. In hem verliest het Nederlandse opbouwwerk een intelligente doorzetter, die het 'community development-werk' in vele posities - als opbouwwerker, als docent, als ambassadeur en als projectontwikkelaar - diende. In de volgende editie van MO/Samenlevingsopbouw zal dr. Koos Vos, directeur van het Verwij-Jonker Instituut, aandacht besteden aan leven en werk van de internationale opbouwwerker die Wim van Rees was.

Effect sociale vernieuwing positief

door: Luc Boss

De evaluatie van de sociale vernieuwing door het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) heeft sinds de verschijning medio april de nodige publiciteit opgeleverd. Sociale Vernieuwing - het boegbeeld van 'Lubbers III' - blijft kennelijk tot de verbeelding spreken. In dit artikel wordt het SCP-rapport (zeer) kort samengevat, waarna het slotadvies van de Adviesgroep Sociale Vernieuwing en het oordeel van het kabinet aan de orde komen.

Het SCP-rapport *Evaluatie sociale vernieuwing; het eindrapport* is het vervolg van een tussenrapport dat een jaar geleden verscheen. Dat een eindrapport verschijnt betekent niet dat de sociale vernieuwing nu 'af' is. Hoewel sociale vernieuwing positief heeft bijgedragen aan het bestrijden van achterstandssituaties, zijn er nog genoeg problemen die om een oplossing vragen. Als positieve effecten ziet het SCP: het terugdringen van achterstanden (met name op het terrein van de individuele trajectbegeleiding van werklozen en het integraal wijkbeheer); verbetering van bestuurlijke verhoudingen in het onderwijs; enkele geslaagde (maar tijdelijke) projecten in het ouderenbeleid.

De evaluatie omvatte de jaren 1991 tot en met 1993 en vier beleidsonderdelen van sociale vernieuwing: individuele trajectbegeleiding van werklozen, integraal wijkbeheer, achterstanden in het onderwijs en ouderenbeleid. Het onderzoek vond plaats in tien steden: Amsterdam, Rotterdam, Eindhoven, Groningen, Dordrecht, Zwolle, Delft, Helmond, Dordrecht en Venlo.

Individuele trajectbegeleiding

Arbeidsbureaus en Sociale Diensten moeten maatwerk leveren om kansarme werklozen weer aan de slag te helpen. Eventueel in banenpools. Dit was - en is - een van de centrale elementen van sociale vernieuwing. Het SCP concludeert dat de individuele trajectbegeleiding moeizaam op gang kwam. Van door-

slaggevend belang acht zij de intensiteit van de samenwerking tussen sociale dienst en arbeidsbureau. Andere succesfactoren zijn onder meer: actieve opsporing van vacatures, het wegnemen van vooroordelen bij werkgevers (ook de werkgever moet individueel begeleid worden), continueren van de begeleiding na plaatsing. Vooral Helmond en Delft 'scoren' met individuele trajectbegeleiding. In deze gemeenten hebben bemiddelden een kans op het verkrijgen van een baan (of plaats in een banenpool) van respectievelijk 43% en 33%.

Integraal wijkbeheer

De opeenvolging van problemen in bepaalde wijken vraagt om een integrale aanpak. In het kader van de sociale vernieuwing concentreren gemeenten zich vooral op het verbeteren van de woonomgeving door middel van geïntegreerd wijkbeheer. Het SCP kan daarvoor geen succesformule geven. De problemen én de gemeenten zijn simpelweg te verschillend. Wel komt uit de evaluatie duidelijk naar voren dat de organisatie van het buurtbeheer geleid heeft tot een directe band tussen het ambtelijk apparaat en de georganiseerde burgers. De ondersteunende rol van buurtcoördinatoren bij het inventariseren van problemen en hun rol als schakel tussen gemeentelijke instanties en bewoners, blijkt veel waardering en instemming met het beleid te oogsten.

Minder tevreden zijn bewonersorganisatie over (gemeentelijke) woningbouw-instellingen. Daar staat tegenover dat de inzet van de gemeentepolitie in het bestrijden van criminaliteit alom wordt gewaardeerd.

De inzet van het opbouwwerk in de ondersteuning van bewonersgroepen bij wijkbeheer wordt eveneens zeer gewaardeerd.

Uit het SCP-onderzoek blijkt duidelijk dat een integrale aanpak (door samenwerking van gemeentelijke diensten en andere organisaties) een ingrediënt is van succesvol beleid. Dat de gemeenten op dit punt

nog niet altijd de ideale voorwaarden hebben geschapen, blijkt onder meer uit de geringe mate van ontkenning van gemeentelijke diensten die in de onderzochte gemeenten werd aangetroffen.

Onderwijs en ouderenbeleid

De evaluatie van de twee overige beleidsterreinen van sociale vernieuwing - onderwijs en ouderenbeleid - is voor MO/Samenwerkingsopbouw minder interessant. Bij onderwijs lijkt sociale vernieuwing nauwelijks vorm te kunnen krijgen. Het SCP concludeert dan ook zuinigjes dat de samenwerking tussen gemeenten en scholen 'een positieve impuls' heeft gekregen en dat besef is gegroeid van 'de gemeenschappelijkheid van de problemen'. Ook bij het ouderenbeleid weinig voortgang. Het SCP ziet nauwelijks 'meerwaarde' als gevolg van de sociale vernieuwing. In geen enkele gemeente is het gekomen tot meer dan een incidentele coördinatie tussen het beleid gebaseerd op sociale vernieuwing en regulier ouderenbeleid. Voorzover er iets op poten gezet is, betreft het verlenen van diensten in het kader van banenpools (klussenprojecten, aangepast vervoer, maaltijdistributie).

Conclusie van het SCP

Gemeenten hebben de sociale vernieuwing benut om beleidsinnovaties door te voeren, met de bedoeling de effectiviteit van het lokale achterstandsbeleid te vergroten. De mate van succes van deze beleidsinnovaties verschilt nogal van beleidsterrein tot beleidsterrein en van gemeente tot gemeente. De keuze van de rijksoverheid in 1990 voor deregulering en decentralisatie van bestaande beleidsmaatregelen in het kader van de 'Brede doelluitkering sociale vernieuwing' is zonder meer een stimulans voor gemeenten geweest. De gemeenten kregen een grotere bestedingsvrijheid op beleidsterreinen waarmee ze in het algemeen al ervaring hadden opgedaan. Dat effect zou echter groter zijn geweest indien de toename van de bestedingsvrijheid zich tot een groter deel van de 'Brede doelluitke-

ring' had uitgestrekt. Voor een effectief geconcentreerd achterstandsbeleid van rijksoverheid en gemeenten is de cumulatie van achterstanden in sommige wijken of gemeenten een factor van betekenis. Bestuurlijke veranderingen die specifiek daarop zijn afgestemd - zoals gerichte decentralisatie en deregulering van bestaande maatregelen en geldstromen - blijken een belangrijke impuls te zijn geweest voor een verhoging van de effectiviteit van het lokale achterstandsbeleid.

'Evaluatie sociale vernieuwing: het eindrapport' is verkrijgbaar in de boekhandel (ISBN 90-5250-612-4, wel dertig gulden meenemen).

Tussen rijk en wijk

De Adviesgroep Sociale Vernieuwing (AGSV) heeft de Minister van Binnenlandse Zaken twee jaar mogen ondersteunen met adviezen over de inhoudelijke verdieping en verbreding van sociale vernieuwing. Zelf omschrijft de AGSV haar slotadvies als 'een beargumenteerd pleidooi om het proces dat in gemeenten en in de wijk goed op gang is gekomen, te blijven stimuleren'. Hoe de toekomst van de sociale vernieuwing eruit zal zien is de actuele vraag nu er nieuwe gemeenteraden zijn en binnenkort (?) een nieuw kabinet. De AGSV ziet sociale vernieuwing als een voortgaand proces van bestuurlijke en maatschappelijke vernieuwing en - als zodanig - als een onomkeerbaar proces. Deze vernieuwingsprocessen zijn de twee kanten van dezelfde medaille. Doel ervan is steeds te bevorderen dat:

- + mensen en organisaties zelf initiatieven nemen, dan wel betrokken raken bij de aanpak van problemen;
- + volwassenere bestuurlijke relaties ontstaan tussen overheid en burgers, en tussen instellingen en gebruikers;
- + nieuwe vormen van samenwerking ontstaan, de verkokering in het opbreken van de overheid wordt doorbroken en bureaucratische regelgeving wordt gesaneerd;

- + de gemeenten het geld en de bevoegdheden krijgen om op lokaal niveau problemen op te lossen.

Stap voor stap

De AGSV beschrijft sociale vernieuwing als een hulpmiddel bij het voorkomen van de dreigende maatschappelijke tweedeling. De scheiding tussen de economisch sterken en de kansarmen wordt langzaam scherper. In de stadswijken waar de 'zwakkeren' wonen stapelen de problemen zich op. Sociale vernieuwing heeft de afgelopen jaren bewezen dat ze wezenlijk bij kan dragen aan het omkeren van die negatieve ontwikkelingen. Door overheden tot meer souplesse te bewegen, door samenwerking tussen instanties te bevorderen en bevend door mensen te stimuleren zelf, maar wel met elkaar, de problemen aan te pakken. In steeds meer gemeenten en wijken komt deze vernieuwende manier van werken van de grond, stap voor stap.

Aan de weg timmeren

Dat sociale vernieuwing werkt blijkt uit het simpele gegeven dat meer dan 500 gemeenten - op eigen initiatief - bij het proces betrokken zijn geraakt. Het valt de AGSV op dat in betrekkelijk korte tijd veel in beweging is gezet. Sociale vernieuwing ontleent haar betekenis vooral aan de duizend-en-een initiatieven vanuit de straat, de buurt, de wijk en (soms) aan plannen op stedelijk niveau. Op veel plaatsen zijn bewoners samen met de lokale instanties en overheden aan de slag gegaan om straten en buurten leefbaarder te maken. Projecten met zelfbeheer hebben zeker het gevoel van verantwoordelijkheid voor de directe woonomgeving vergroot.

Ook op het terrein van arbeidsinspanning ziet de AGSV veel getimmer aan de weg. De op gang komende samenwerking tussen arbeidsbureaus en sociale diensten resulteert in verbeterde trajecten voor werkzoekenden. Bovendien zijn via de banenpools veel langdurig werklozen weer aan de slag gegaan: in drie jaar tijd zijn praktisch

alle 20.000 beschikbare banenpoolplaatsen bezet geraakt.

Aanbevelingen van de AGSV

In haar slotadvies pleit de adviesgroep ervoor het in gang gezette proces krachtig te blijven stimuleren. Zij geeft daartoe de volgende adviezen en aanbevelingen:

- * **Aan het kabinet:** Richt de aandacht vooral op die steden en wijken waar achterstand zich ophoopt en stel daarbij prioriteiten. Maak het gemeenten mogelijk effectiever te werken aan: een schone en veilige woonomgeving, werk of maatschappelijk zinvolle activiteiten en de inburgering van migranten.
- * **Aan gemeenten en rijk:** Werk politiek en bestuurlijk samen om de problemen het hoofd te bieden. Gemeenten redden het niet alleen en het rijk evenmin. Actieve samenwerking slaat een brug tussen de denkwereld van het rijk en de werkelijkheid van de wijk; ze kan de verkokering doorbreken en een eind maken aan stremmende regelgeving.
- * **Aan gemeenten:** Adopteer een bij de sociale vernieuwing betrokken minister. Zo'n 'adoptie' scheidt een speciale band tussen kabinet en gemeente die het beter mogelijk maakt om samen de specifieke problemen in de betreffende gemeente aan te pakken.
- * **Algemeen:** Vorm een interbestuurlijke taakgroep bestaande uit gemeentebestuurders en departementale ambtenaren. Deze 'task force' adviseert het nieuwe kabinet over aanpassing van het rijksbeleid, zodat gemeenten doeltreffender aan de slag kunnen met de genoemde drie prioriteiten.

*Tussen rijk en wijk, slotadvies van de AGSV over sociale en bestuurlijke vernieuwing, is uitgegeven door het Ministerie van Binnenlandse Zaken, Directie Communicatie, Documentatie en Bibliotheek.
Postbus 20011
2500 EA Den Haag
telefoon: 070 3026059; fax: 3026131.*

De Adviesgroep Sociale Vernieuwing pleit in haar slotadvies voor de instelling van een *Jan Schaefer-prijs voor sociale vernieuwing*. Als een hommage aan de grote gangmaker en als een stimulans om door te gaan op de weg die hij met de 'Interbestuurlijke Projectgroep Sociale Vernieuwing' heeft aangegeven. De prijs zou jaarlijks moeten worden toegekend aan een geslaagd voorbeeld van sociale vernieuwing; aan een idee, of project, dat maatschappelijk integratie bevordert of achterstand bestrijdt of voorkomt. Burgers bedrijfsleven, maatschappelijke organisatie en gemeenten - iedereen moet kunnen meedingen naar de prijs.

projecten' niet zomaar van tafel geveegd kunnen worden, en dat de bestuurlijke en maatschappelijke vernieuwing er is om te blijven, lijkt geen twijfel.

De 'Voortgangsrapportage Sociale Vernieuwing' van het kabinet is verkrijgbaar bij:

*'Sdu Servicecentrum Uitgeverijen
postbus 20014
2500 EA Den Haag
fax: 070-3789783.*

□

Lubbers III: tevreden

Mede op basis van de resultaten van het SCP-onderzoek en het slotadvies van de AGSV heeft het kabinet een eigen rapportage het licht doen zien: de *Voortgangsrapportage Sociale Vernieuwing*. Bij het verschijnen van deze rapportage kopte de *Staatscourant* optimistisch: Kabinet tevreden over vier jaar van sociale vernieuwing. En zo is het maar net, volgens het kabinet. Vier jaar na de start blijkt dat sociale vernieuwing zich heeft geworteld in de gemeentelijke aanpak van maatschappelijke problemen. Talrijke projecten op het gebied van werk, scholing, wijkbeheer en zorg illustreren dit. Daarnaast heeft het gezorgd voor een verandering in de bestuurlijke werkwijze van gemeenten.

Het kabinet is dan wel tevreden, maar wenst nog niet tevreden achterover te leunen. De toenemende concentratie van problemen in wijken (vooral in de grote steden) vraagt om een herbezinning op de werkwijze. Met name gericht op werk en scholing. Er is wel een nauwe samenwerking ontstaan tussen gemeenten en RBAs (Regionale

Bureaus Arbeidsvoorziening), maar het probleem van de langdurige werkloosheid is rijpender dan ooit. Dat benadrukte minister Van Thijn in februari nog eens met zijn uitspraak op een VNG-congres dat 'sociale vernieuwing geen oplossing is van het echte probleem, de werkloosheid'. Op hetzelfde congres zei de directeur van de Rotterdamse Sociale Dienst: 'Op micro-niveau gebeurt er heel veel en iedere twee klanten die je aan een baan helpt, zijn er twee. Maar op macro-niveau zie je dit niet terug. De laatste jaren is de werkloosheid in de Rijnmond gestegen van 70.000 naar 93.000'. Dat beschrijft het dilemma, dat ook het kabinet ziet: sociale vernieuwing kan er hooguit toe bijdragen dat werkloosheid niet steeds dezelfde groepen treft. Kern van het sociale vernieuwingsbeleid is de impuls die het geeft voor een geïntegreerde aanpak van problemen, waarbij samenwerking tussen overheden en instellingen centraal staat.

Op welke wijze, in welke wijze en onder welke noemer de in gang gezette sociale vernieuwing zal blijven bestaan onder een volgend kabinet, weet p dit moment alleen de onderhandelingsstaten van de (in)formateur. Maar dat de 'duizend-en-een

De Stokerij omgeploegd

'De Stokerij' was begin 1992 nog een wijk met problemen. Bewoners kregen op niet mis te verstane wijze te horen: goh, woon jij in de Stokerij? Nieuwe bewoners waren moeilijk te vinden, want de slechte naam van de wijk was wijd verbreid. Nu is de Stokerij een aantrekkelijke en populaire woonbuurt waar mensen graag woningen huren en kopen. Dat is het resultaat van een project waarbij bewoners, woningbouwvereniging en opbouwwerk van de Stichting

De Ploeg nauw samenwerken.

De Stokerij is een in 1975 gebouwde woonwijk aan de rand van Gorredijk. De wijk omvat 105 eensgezinswoningen met drie slaapkamers en drie 'flatgebouwen', waarin 15 eensgezinswoningen en 15 bovenwoningen voor alleenstaanden met een slaapkamer. Het stedenbouwkundig ontwerp van de wijk en de kwaliteit van de woningen is goed. Toch stonden veel woningen langdurig leeg. De Woningbouwvereniging Opsterland moest rekening houden met

een huurderfing van circa 10%, 2% is normaal. De Stokerij werd steeds meer als doorgangsbuurt gebruikt. De combinatie van eensgezinswoningen met daarboven woningen voor alleenstaanden veroorzaakte problemen. Bovendien bezorgde de leefstijl van een klein aantal bewoners de buurt een slechte naam. Kortom: er was sprake van een neerwaartse spiraal. De woningbouwvereniging zag de buurt verpauperen en zinde op drastische maatregelen.

Geen gesprekspartner

De woningbouwvereniging kwam met een pakket maatregelen in de materiële sfeer om de neerwaartse spiraal om te buigen. Enkele voorbeelden van maatregelen:

- De beneden- en bovenwoningen doorbreken, zodat 15 grote woningen ontstaan. Deze woningen verkopen.
- De overige 34 woningen uit de 'binnenring' te koop aanbieden aan de huurders. Leegstaande woningen ook in de verkoop doen.
- Het verplaatsen van een aantal bergingen aan de voorkant van de woningen naar de achterkant.
- Het verbeteren van de woonomgeving.

Bewoners *niet* georganiseerd

De woningbouwvereniging had echter een probleem: zij had geen gesprekspartner om deze (ingrijpende) maatregelen mee te bespreken. De bewoners waren op geen enkele manier georganiseerd. Om dat probleem uit de wereld te helpen zocht de woningbouwvereniging contact met 'De Ploeg'.

Stichting De Ploeg is het samenwerkingsverband van het welzijnswerk in de gemeente Opsterland. Het opbouwwerk is een belangrijke discipline van de stichting. Opbouwwerker *Melle Tenge* was zich bewust van de unieke situatie; normaal vragen bewoners het opbouwwerk om advies en ondersteuning. Hij maakte de woningbouwvereniging dan ook meteen duidelijk dat zijn inzet altijd gericht zou zijn op het ondersteunen van de bewoners. De bewoners mochten niet het idee krijgen dat Tenge erbij was gehaald om de belangen van de woningbouwvereniging te behartigen. Dit werd ook contractueel vastgelegd.

Bewoners *zeer* georganiseerd

Het 'Plan van aanpak' dat De Ploeg maakte, was erop gericht van de de Stokerij weer een buurt te maken. Daarvoor was het nodig de bewoners voor te lichten, te organiseren en bij te staan. Melle Tenge besloot daar ongeveer een dag per

week aan. Hij legde contacten in de buurt, organiseerde en leidde bijeenkomsten (waar de woningbouwvereniging voorlichting over de plannen verzorgde). De woningbouwvereniging stelde voor de duur van het project een huis ter beschikking. In dit tijdelijke 'buurthuis' werd op werkdagen spreekuur gehouden. De bewoners werden georganiseerd in drie groepen: de Bewoners Belangen Organisatie, de Werkgroep Woonomgeving en de Werkgroep Beheer Projectbureau/Recreatieve Activiteiten. Ook werden contacten met de gemeente gelegd. De drie bewonersgroepen vormen inmiddels een buurtvereniging. De gemeente Opsterland heeft in het kader van sociale vernieuwing de Stokerij een proefproject buurtbeheer toegekend. Het gaat om onderhoud groenvoorzieningen, het maken en onderhouden van speelvoorzieningen en een tegelzetproject. De buurtvereniging krijgt een bepaald budget voor buurtbeheer.

positieve instelling van beide partijen: 'Op basis van samenwerking zijn we tot oplossingen gekomen. Men is weer in positieve zin over de Stokerij gaan praten. Bij de gemeente en in 'het dorp' weet men dat er in de Stokerij mensen wonen die zin hebben om iets van hun buurt te maken.'

Stichting De Ploeg heeft over het buurtverbeteringsproject in de Stokerij een korte brochure uitgegeven waarin alle betrokken partijen aan het woord komen.

Deze brochure is te bestellen door 1 3,50 over te maken op : bankrekening 438794052 (ABN/AMRO Beetsterzwaag, giro bank: 803049) o.v.v. 'brochure stokerij'.

Stichting De Ploeg is bereikbaar via: Postbus 40 9244 ZN Beetsterzwaag telefoon: 05126-1777, fax: 1580

Opbouwwerker Melle Tenge kijkt terug op een 'mchtig jaar'. Hij vindt dat er in korte tijd heel veel bereikt is, vooral door de goede samenwerking tussen bewoners en woningbouwvereniging. Tenge voert dat terug op de goede communicatie en

'Quartiers en Crise', de toekomst

door: Henk Cornelissen

'Quartiers en Crise' begon in 1989 als een Europees uitwisselingsprogramma gericht op het bevorderen van samenwerking tussen Europese steden die aan het experimenteren waren met een geïntegreerde aanpak van achterstandsgebieden. Sindsdien is het uitgegroeid tot een netwerk waarbij mensen uit 31 steden (uit alle lidstaten) betrokken zijn. De deelnemende steden in Nederland zijn: Eindhoven, Groningen en Rotterdam-Charlois.

Begin dit jaar is de *Associatie Quartiers en Crise* opgericht, waarvoor een politiek bestuur van burgemeesters is gekozen. Voorzitter van het netwerk is professor V. Castelani, burgemeester van Turijn. Zijn collega van Eindhoven, de heer R. Weltschen, is secretaris van het bestuur. De dagelijkse leiding van het netwerk ligt in handen van een kleine internationale staf die vanuit Brussel opereert. De secretaris van het Landelijk Samenwerkingsverband Achterstandsgebieden (LSA) en -schrijver dezes, is verantwoordelijk voor organisatie en management van het netwerk. Quartiers en Crise wordt gefinancierd door de Europese Commissie, de deelnemende steden en een aantal landelijke en regionale overheden.

Resultaten van het project

Het Quartiers en Crise-project heeft verschillende belangrijke facetten van interregionale samenwerking blootgelegd. Ten eerste was het een pluralistisch project en werden bij het komen tot een succesvolle aanpak van stadsvernieuwing verschillende deelnemers betrokken: bewoners, politici en deskundigen. De deelname van deze mensen heeft ervoor gezorgd dat leerervaringen goed werden verspreid. Daarbij werd ook gedemonstreerd hoe de deelname in een interregionaal samenwerkingsproject als een katalysator kan werken bij het samenbrengen van deelnemers op lokaal niveau.

Ten tweede zijn er, ondanks de grote verschillen in de institutionele context en beleidsvoering, problemen die hetzelfde zijn. Een intensieve uitwisseling van know-how, waarbij de oorzaak van problemen en hun oplossingen worden onderzocht, bespaart als gevolg van de grote schaal kosten en is doeltreffender dan de leerervaring die door de wijken geheel afzonderlijk wordt opgedaan.

Ten derde heeft het project een aantal praktische voordelen en nevensuccesresultaten gecreëerd. Bremen en Groningen hebben bijvoorbeeld hun samenwerking versterkt onder de vlag van twee stedelijke modelprojecten.

Ten vierde is de samenwerking geleidelijk aan uitgebreid doordat andere plaatsen en steden mee zijn gaan doen, waarna geheergeroeperd werd zodat een specialisering wordt ontwikkeld waar de activiteiten op bepaalde behoeften kunnen worden gericht. Deze geleidelijke uitbreiding heeft de partners de tijd gegeven om contacten te leggen en doeltreffende communicatiemiddelen op te zetten.

Ten slotte heeft het, hoewel er bij het project op praktische kwesties en de uitwisseling en verspreiding van know-how werd geconcentreerd, ook een basis gelegd voor het meer in het algemeen onder de aandacht brengen van de problemen die stadswijken ondervinden en het verzekeren dat zij op regionaal nationaal en Europees niveau in de politieke agenda worden opgenomen. Deze rol is nog doeltreffender als er gebruik wordt gemaakt van de voordelen van lokale 'succesverhalen' en praktische voorstellen.

Achtergrond

Er liggen twee observaties achter de ontwikkeling van het Quartiers en Crise-netwerk: dat sociale uitsluiting in Europese plaatsen nog steeds toeneemt, en dat er een groot potentieel is om van anderen die de problemen op vernieuwende, geïntegreerde manier benaderen te leren.

De Europese plaatsen en steden bevinden zich in een paradoxale situatie. Ondanks het feit dat zij 'oasen van rijkdom' zijn, huisvesten zij ook de armste en meest misdeelde mensen in de Europese Gemeenschap. Sommige stadswijken trekken in toenemende mate de misdeelden aan vanuit hun eigen regio's, terwijl zij tegelijkertijd handelen als concentratiepunt voor immigratie uit andere delen van de wereld. Jammer genoeg worden deze 'two-speed towns' gekenmerkt door uitsluiting en ontgoocheling voor sommige bewoners en zijn 'donkere plekken in heldere steden' blijvende kenmerken van Europa aan het worden. De steden van Europa geven dus niet alleen de kansen maar ook de fundamentele uitdagingen voor de toekomst.

De deelnemers aan het Quartiers en Crise-netwerk geloven dat het mogelijk is, om grote verbeteringen aan te brengen als wij leren van vernieuwende, geïntegreerde benaderingen die op lokaal niveau plaatsvinden in veel plaatsen en steden. Hoewel het overdueren zou zijn om te stellen dat veranderingen in stadsbeleid op zich het probleem van de 'two-speed city' op zou lossen. De geïntegreerde benaderingen die in deze gebieden worden toegepast, geven nieuwe manieren aan van het tegelijkertijd vernieuwen van de werking van de welzijnszorg, het gebruik maken van lokale economische bronnen en het nieuw leven inblazen van de lokale samenleving. Maar de resultaten worden niet gewoon maar door veranderingen

gen in de wet bereikt: er wordt geduldig aan de basis gewerkt waarbij alle betrokken partners - en vooral de bewoners! - in een bepaald gebied tot actie worden geroepen. Betrokkenen bij het Quartiers en Crise-netwerk zijn ervan overtuigd dat ook anderen van deze 'laboratoria', waar nieuwe benaderingen worden beproefd, kunnen leren. Maar om dit op doeltreffende wijze te doen is een uitwisseling van deskundigheid nodig die 'ter plekke' wordt ge-

Leerzame ervaringen

Nadat de uitwisselingen verschillende jaren hebben plaatsgevonden, zijn er veel leerzame ervaringen uit het netwerk voortgekomen. Allereerst is er duidelijk gedemonstreerd dat het probleem van stedelijke nadelen overal in Europa hetzelfde is. Niet alleen bestaan er gebieden van duidelijke ontbering, maar ook hebben deze gebieden de neiging om, door hun isolatie en uitsluiting van

van de particuliere sector kunnen leveren. Op dit gebied hebben de Britse deelnemers de weg gebaad. De interesse die door andere landen is getoond voor hun werk heeft reeds geleid tot andere projecten, waar steden het Britse voorbeeld hebben gevolgd.

In sommige landen en in sommige gebieden is het moeilijker gebleken om nieuwe benaderingen te ontwikkelen en beproeven dan in andere

ven. Bedoeld is de kennis onder de mensen die in zulke wijken leven en werken. Het organiseren van deze directe uitwisseling is de belangrijkste doelstelling van het Quartiers en Crise-netwerk.

Tussen oktober 1991 en december 1992 vonden er studiebezoeken van elk een week plaats aan in totaal 44 lokale gebieden in de 25 plaatsen van het netwerk. De gebieden werden geselecteerd op verschillende criteria:

- de aanwezigheid van hevige ontbering en sociale uitsluiting;
- de aanwezigheid van een geïntegreerd stadsvernieuwingprogramma of de wil om er een op te zetten;
- de actie geconcentreerd op een basis in dat gebied;
- de wil om de bewoners erbij te betrekken.

de rest van het leven in de stad, in een neerwaartse spiraal te raken waardoor de bestaande problemen continu worden verergerd. In alle landen is er een dringende behoefte aan het stoppen van verder verval, en uiteindelijk het vinden van manieren om de problemen op te lossen. De meest doeltreffende oplossing lijkt in een geïntegreerde benadering te liggen, waarbij alle betrokken deelnemers per wijk bij elkaar worden gebracht in omvattende lokale partnerschappen. Maar de reactie mag niet alleen oppervlakkig zijn. Het moet de onderliggende problemen aanpakken waarbij een hoge prioriteit moet worden gegeven aan het totaal nieuw leven inblazen van de economische situatie, het reorganiseren van administratieve en politieke structuren, en boven alles de echte deskundigen, de bewoners zelf, een grote rol te laten spelen.

Het is ook belangrijk dat men zich bewust is van de bijdrage die het enthousiasme en de deskundigheid

landen. Dit benadrukt de noodzaak voor voortgaande internationale samenwerking en uitwisseling. Bovendien bestaat de behoefte om directe steun te bieden aan betrokkenen met de ontmoedigende taak nieuwe oplossingen te ontwikkelen. Bijvoorbeeld door toegang te verschaffen tot advies en training, gebaseerd op de ontdekkingen en ervaring van het netwerk. Dit is een van de voorname doelstellingen voor het werk in de komende maanden en jaren.

Voor meer informatie:

LSA
Prinsegracht 51
2512 EX Den Haag
telefoon: 070 3804431
fax: 3809973

Quartiers en Crise
rue Charles Martel
1040 Brussel
telefoon/fax: 00 32 2 2305251
□

Migranten, participatie en buurtbeheer

door Chris Veldhuysen

Buurtbeheer zit in de lift. Het activeren van bewoners om zaken in de buurt zelf aan te pakken vormt in veel gemeenten de kern van sociale en bestuurlijke vernieuwing. Toch lijkt er in veel wijken een soort schaduw over buurtbeheer te liggen. Buurtbeheer draagt nog maar weinig bij aan een multi-culturele samenleving. De winst van de Centrumdemocraten in Rotterdam - sociale vernieuwingsgemeente bij uitstek - is nogal teleurstellend. Op diverse studiebijeenkomsten van het Landelijk Samenwerkingsverband Achterstandsgebieden (LSA) over buurtbeheer hoor je vaak: buurtbeheer is een zaak van autochtonen. Allochtonen zijn niet in hun buurt geïnteresseerd, zijn niet actief bij buurtbeheer te betrekken en zijn eerder stedelijk georiënteerd (via stedelijke belangorganisaties).

Het laatste jaar zijn enkele boekjes verschenen die deze opmerkingen sterk nuanceren. Allochtonen zijn wel degelijk in hun buurt geïnteresseerd en ergeren zich ook aan zaken als vuil, onveiligheid, overlast. Het vraagt echter de nodige aanpassingen in de wijze van communiceren en de manier van werken. Het vraagt ook om een omkering van de vraag 'zijn allochtonen bij het buurtbeheer te betrekken' naar 'wat levert het buurtbeheer allochtonen op', of breder: 'wat levert het buurtbeheer het samenleven tussen allochtonen en autochtonen op?'

Zo verscheen onlangs een boekje van het Rotterdamse Instituut Bewonersondersteuning (Rio): *In de buurt, participatie van migranten bij buurtbeheer*, geschreven door Peter W. Voogt. Het is het zevende deel van de reeks 'Opbouwwerk in uitvoering, praktijk-beschrijvingen voor het uitvoerend opbouwwerk'.

Deze uitgave beschrijft twee projecten in de Rotterdamse wijken, Bloemhof/Hillesluis en het Oude Noorden. Projecten die zijn opgezet

om de participatie van Turkse en Marokkaanse bewoners bij activiteiten in de buurt te vergroten. Op basis van de ervaringen met deze projecten en literatuur gaat de schrijver nader in op begrippen als participatie en integratie van migranten in de samenleving.

Ook zijn er twee publikaties van de Stuurgroep Experimenten Volkshuisvesting (SEV) naar aanleiding van studiedagen over het thema buurtbeheer en migranten verschenen: *Deelname van migranten aan buurtbeheer, het Nieuwe Westen en Bewonerszelfbeheer in Heesterveld, 23 nationaliteiten in één wijk*. Publikaties die verhalen over concrete ervaringen met migranten en wijkbeheer.

Belangrijk ook is een publikatie van de Stichting Rotterdamse Anti-Discriminatie Actie Raad (RADAR) in samenwerking met het en Servicebureau Beheer Rotterdam. De titel luidt *Open deuren en buitenstaanders, tips voor participatie van migranten in het wijkbeheer*. In deze brochure gaat de schrijver, Jorge M Cuartas, nadrukkelijk in op de wijze van communiceren tussen de verschillende partijen.

In dit 'overzichtsartikel' ga ik kort in op de gepubliceerde projecten waaraan migranten op verschillende wijzen deelnemen. In enkele kaders geef ik de belangrijkste tips, aanbevelingen en conclusies van de verschillende publikaties aan. Ik besluit met een aantal opmerkingen over overeenkomsten en verschillen tussen de publikaties. Verder wil ik nog wijzen op een twee projectbeschrijvingen uit de LSA-Projectenbank Sociale Vernieuwing die ook in dit nummer zijn opgenomen (pagina 16 e.v.).

Projecten

Project 1: Filiz in Bloemhof en Hillesluis
Op basis van ervaringen in stadsvernieuwingswijken constateert het Rio dat de inzet van migrantenwerkers vanuit bewonersorganisaties onvoldoende werkt. Men besluit tot een experimenteel project met een categoriale aanpak in de Bloemhof/Hillesluis: het Project Filiz. In september 1990 gaat een team bestaande uit drie Turkse migranten-opbouwwerkers - waaronder een vrouw - en een coördinerende Nederlandse opbouwster aan de slag. Hun taak is duidelijk afgebakend: het project richt zich op het opbouwen van contacten met Turkse bewoners om hun invloed op stadsvernieuwing, buurtbeheer en welzijn te vergroten. Filiz ondersteunt daarbij concrete activiteiten, zoals:

- Na herhuisvesting van o.a. Turkse gezinnen uit een nabijgelegen stadsvernieuwingsbuurt naar het Bloemhofplein ontstaan spanningen in de buurt. Filiz tracht de onlustgevoelens van autochtone bewoners te ontlaten door concreet in kaart te brengen wat de klachten zijn. Zo zijn er resultaten vanwege geluidsoverlast, vernielingen van tuinen door spelende kinderen, het sleutelen aan auto's en vervuiling. Een plan van aanpak wordt opgesteld. Voor de presentatie ervan wordt gekozen voor een campagne van huisbezoeken. Hieraan werken mee medewerkers van de Bewonersorganisatie Bloemhof (BOB), het Oude Wijkencapelaan en Filiz. Filiz benadert de Turkse gezinnen. Diverse activiteiten worden opgezet. Zoals: het inrichten van een sleutelwerkplaats, een informatiedag voor jonge Turkse en Marokkaanse vrouwen, een speelruimteplan voor de wijk en het Straatooi-project. Het Straatooi-project houdt in dat per straat contactpersonen worden aangewezen die vernielingen en vervuiling signaleren en doorgeven aan gemeentelijke diensten. Bij de opzet en uitwerking van de projecten

BELANGRIJKE ZAKEN VOOR PARTICIPATIE

Participatie is geen doel op zich maar een middel voor bewoners om problemen die zij ervaren in het woongenot op te lossen en voor het verdedigen van hun belangen daarbij. Dat betekent dat eerst de voorwaarden geschapen moeten worden die dat ook mogelijk maken. Zoals het maken van afspraken met beheerders over concreet aanbod, het eerste oplossen van samenwerkings- en afstemmingsproblemen tussen beheerders en het vermijden van lange procedures en wachtperiodes.

In de publikatie van het Rio word een aantal vormen van participerende bewoners onderscheiden.

- De *reagerende* bewoner geeft aan hoe zij/hij over bepaalde zaken denkt, als dat gevraagd wordt. De reactie hangt sterk af van hoe de bewoner wordt benaderd en welke actie van de bewoner wordt gevraagd. Voorts is van belang of het onderwerp aanspreekt. De beste manier om de bewoner te bereiken is via huisbezoek.
- De *stemverheffende* bewoner maakt haar/zijn mening kenbaar als zij/hij zich in het eigenbelang geraakt voelt. Dit kan individueel (klagen) of in groepsverband (protestactie). Wel moet de stemverheffende bewoner het idee hebben dat het iets oplevert.
- Het *kaderlid* zet zich in voor het organiseren van activiteiten, het vervullen van taken of bekleden van functies in een organisatie zonder ervoor betaald te worden.
- De *Opzoemerende* bewoner laat niet (alleen) weten hoe zij/hij erover denkt, maar zet zich actief in om bepaalde problemen in de buurt te helpen oplossen. Dit zijn de doeners. Het gaat bij hen in tegenstelling tot de vrijwilliger om een tijdelijke inzet.

speelt Filiz een rol.

- De vrouwelijke migrantenwerker van Filiz en een medewerkster van de BOB (Bewonersorganisatie Bloemhof) ondersteunen Turkse vrouwen bij het maken van plannen voor inrichting van een semi-openbaar binnenterrein - het Zwederbinnenterrein - het latere beheer en plannen voor een programma van activiteiten op het binnenterrein.

- Filiz en een ambulante jongerenwerker worden ingeschakeld om samen met onder andere Turkse moeders plannen voor de inrichting van het Paniserkiosplein te ontwikkelen. Filiz belegt een aparte bijeenkomst met alleen Turkse vrouwen. Na inrichting van het plein, uitgevoerd door de buurt zelf en ondersteund door medewerkers van de Dienst Recreatie Rotterdam, ontstaan andere problemen. De druk op het plein wordt tamelijk groot. Er doen zich conflicten voor tussen verschillende etnische groepen (ouders). Een kinderopbouwwerker wordt ingezet om activiteiten, ook voor pleinen in omliggende buurten, te organiseren.

- Filiz legt diverse contacten met moskee- en zelforganisaties om informatie uit te wisselen. Gestreefd wordt naar een Turks platform van organisaties. Filiz wordt uitgenodigd om de bijeenkomsten bij te wonen. De opkomst is slecht en er wordt voor een andere opzet gekozen: Afspraken tot deelname worden vastgelegd. Er wordt een werkprogramma opgesteld: het platform houdt zich bezig met stadsvernieuwing en beheer. Het platform werd ondersteund door Filiz.

Project 2: Het Oude Noorden: Het Jahan Idaproject

Werkgroep 2 duizend onderzocht de problemen in de wijk als vandalisme, inbraken in bergingen en het ontbreken van communicatie tussen bewoners van uiteenlopende nationaliteiten. De conclusie luidt

dat het sociaal beheer verwaarloosd is, vooral door het Gemeentelijk Woningbedrijf Rotterdam (GWR) en de Bewonersorganisatie Oude Noorden (BON) en dat diverse beheerders van binnenterreinen te weinig samenwerken. De start van diverse activiteiten oogt goed, maar later is een koerswijziging hard nodig.

In het begin worden huisbezoeken gehouden, te beginnen bij de minst problematische woonblokken om ervaring op te doen. Vervolgens worden de resultaten van het onderzoek en de huisbezoeken besproken op wijkbijeenkomsten. Er worden sportactiviteiten voor kinderen en jongeren opgezet (in de maanden juli-augustus door iemand uit de jongerenpool) en schilderijen door kinderen aangebracht op een binnenterrein (Kunst & Kids-project), gecombineerd met een ontmoetingsmiddag voor ouders. Theemiddagen voor alleen vrouwen (om allochtone vrouwen beter te bereiken) komen niet van de grond. Portiekgesprekken mislukken doordat ze te weinig aansluiten bij de problemen. De situatie in de wijk verslechtert door overlast van Marokkaanse jongeren (overlast, vernielingen, bedreigingen, ruzies). Het krediet van opbouwwerk, BON en GWR neemt snel af.

Er wordt gekozen voor een nieuwe aanpak: een intensieve gecoördineerde aanpak samen met andere organisaties:

- Bestuurlijke dekking van de gemeente en deelgemeente en een klein budget
- Intensiever en strategischer surveilleren door de politie, inschakeling van justitie en bureau Halt

- Het GWR werkt mee door daar waar nodig ontruimingsprocedures te starten en door grotere zorgvuldigheid bij toewijzing van woningen.
- Scholen werken mee om ouders aan te spreken op gedrag van kinderen.
- Het sociaal-cultureel werk zal buiten-activiteiten voor kinderen organiseren.
- Het sportaanbod voor jongeren op het plein en in de sporthal wordt vergroot.
- De jongerenwerkwinkel zal eventueel individuele trajecten ontwikkelen voor jongeren.

Project 3: Het nieuwe Westen

In het Nieuwe Westen is een brede benadering van wijkbeheer ontstaan, met daarbij ruimte voor thema's als wonen, werken, onderwijs, gezondheid en opvoeding. Er is veel aandacht voor het schoon houden van de buurt. Er is een wijkbedrijf gestart dat gericht is op schoonmaken van portieken en trappenhuizen. Het wijkbedrijf houdt kantoor in de wijk en werkt wijkgericht. Het is daardoor beter bereikbaar voor bewoners. Schoonmaakklachten kunnen zo eerder opgelost worden. Het bedrijf werkt met banenpoolers, waarvan enkele van niet-Nederlandse etnische afkomst. Dit heeft een positieve uitstraling naar de wijk.

Door de corporatie, de gemeente en het opbouwwerk worden allochtone huismeesters en beroepskrachten aangesteld. Deze kunnen de migranten in de wijk beter bereiken. Een belangrijke activiteit is het werkproject 'Aboe Rakrak'. Dit van oor-

De schrijver van de publikatie is van mening dat om migranten in gelijke mate invloed te geven op de (belangrijke) ontwikkelingen in de buurt, het best gemikt kan worden op de reagerende bewoners. De meest zorgvuldige manier is een systematische huis-aan-huis-benadering, eventueel steekproefsgewijs. Reagerende bewoners van uiteenlopende nationaliteit activeren is in hoofdzaak een kwestie van creatieve aanwending van uiteenlopende communicatiemethoden. Algemeen werkende instellingen zijn weinig bekend en/of genieten weinig vertrouwen bij migranten. Een categoriale benadering en/of voorzieningen liggen dan voor de hand. Dit hangt echter af van:

- * Hoe de houding is tegenover migranten en integratie in het algemeen binnen de organisatie van waaruit de migrantenwerker moet opereren.
- * In hoeverre de bewonersorganisatie het eigen beleid afhankelijk wil maken van de wensen van migranten (is men gericht op 'inlijving' of bereid tot ondersteuning als maatwerk, ook als dat buiten de bestaande kaders valt).
- * In hoeverre de migranten uit de buurt behoefte hebben aan een eigen herkenningspunt.
- * Hoe sterk de migrantenwerker zelf staat, af of niet samen met collega's.
- * Voor het vergroten van de toegankelijkheid van algemeen werkende instellingen in de buurt geldt dat de relatievorming met moskee- en zelforganisaties een belangrijk aanknopingspunt kan zijn. Dit geldt nog sterker voor het werven van bewonerskader/vrijwilligers onder migranten.

Uit: In de buurt, participatie van migranten bij buurtbeheer.

sprong Marokkaanse initiatief voor werkloze Marokkaanse jongeren heeft twee doelstellingen. Men leidt jongeren op voor werk, maar men betreft ze ook bij het wijkbeheer. Zo maken de jongeren kennis met de leefbaarheid in de buurt.

Belangrijk ook is het initiatief van de bewonersorganisatie en SPITS (welzijnsinstelling) om een Marokkaanse vadergroep te starten die praat over de opvoeding van hun kinderen (jongeren).

Buurthuis-activiteiten (inloopavond Turkse mannen, fietsles vrouwen), basiseducatie (cursus Nederlands) en voorlichtingsdagen over onderwijs en gezondheid sluiten op verschillende manieren aan bij wat allochtonen aan vragen en behoeften hebben. Daarmee wordt een breed gedragen netwerk van contacten opgebouwd.

Project 4: Bewonerszelfbeheer in Heesterveld Amsterdam Zuid-Oost

Vlak achter de kantoorcomplexen van Amsterdam Zuid-Oost ligt Heesterveld. Een complex van 317 woningen in middel-hoogbouw. Het complex is eigendom van het Gemeentelijk Woningbedrijf. De inrichting van de woonomgeving is sober. De woningen zijn kwalitatief goed en hebben een huur van f 700,- tot f 800,- per maand. Van de bewoners ontvangt circa 70% huursubsidie. In het complex is 80% van de bewoners allochtoon en er zijn 23 nationaliteiten vertegenwoordigd.

In Heesterveld hebben de -allochtoone- bewoners zelf het initiatief genomen om de leefbaarheid in de buurt aan te pakken. Een door het Bewoners Overleg Heesterveld

(BOH) georganiseerde schoonmaakactie in 1990 werd een groot succes. Aan de actie namen ook het woningbedrijf en de afdeling reiniging van het stadsdeel deel. De actie werd gesponsord door de AMRO-bank. Vele acties volgden (kakkertakkenactie, cursus ruimtelijke ordening voor bewoners, het overschilderen van delen van de gebouwen, buurtfeesten, experiment met perscontainers). In 1992 kreeg het BOH een prijs van de Stuurgroep Experimenten Volkshuisvesting (SEV). In 1992 gaat officieel een buurtbeheerexperiment van start en wordt de samenwerking met andere partijen verder uitgebreid. Nieuwe acties volgen.

Belangrijke reden voor toekenning van de prijs is de grote mate van betrokkenheid van bewoners. Met name de wijze van communicatie (vergaderen, mensen benaderen etc.) is aangepast aan verschillen in taal en gewoonten. Bewoners worden voortdurend direct en persoonlijk benaderd. Op vergaderingen is veel meer ruimte voor een informele manier van omgang en steeds gericht om een concrete actie op te zetten.

Heesterveld is een bewonersinitiatief bij uitstek, waarbij andere partijen - soms - schoorvoetend volgden.

Belang effectieve communicatie

De brochure van RADAR is onder andere gebaseerd op ervaringen in Amsterdam (Indische Buurt en in de Bijlmermeer; Heesterveld, Fleeerde), Hoorn (Westfriese Hof), Den Haag (Laakkwartier-Noord), Rotterdam (Het Oude Westen, Oud Zuid (Filiz), Hillesluis), Deventer en Utrecht (Kanaleneiland-Noord).

De brochure kent een duidelijk uitgangspunt: Een belangrijke reden waarom allochtonen nog niet in evenredige mate meedoen aan het wijkbeheer, ligt niet zozeer aan verschillende belangen of verschillen in levensstijl (waarover men zich ergerd), maar vooral in het ontbreken van een effectieve communicatie. In de brochure worden veel tips gegeven en praktijkvoorbeelden voor het verbeteren van de communicatie. Men gaat daarbij uit van een marktgerichte, persoonlijke benadering en oog voor gemeenschappelijke kansen en bedreigingen. In het bijzonder wordt aandacht besteed aan migrantenvrouwen.

- a. Dat effectieve communicatie leidt tot resultaten blijkt uit de al eerder beschreven projecten als bijvoorbeeld Heesterveld: migranten steken veel energie en dragen eigen verantwoordelijkheden voor het beheer van hun complex.
- b. Essentieel is het goed in kaart brengen van de behoeften van migranten. Zo sprak het Amsterdamse architectenbureau Martin Wijnen vóór het ontwerpen van nieuwbouw eerst uitvoerig met toekomstige migranten-bewoners. In de wijk Fleeerde, in de Bijlmermeer, zijn de motieven van non-participatie goed in beeld gebracht. Dit leidde tot concrete oplossingen (vergadercultuur, kinderopvang, et cetera). Aan de non-participatie van migranten kunnen soms motieven ten grondslag liggen die niets zeggen over betrokkenheid bij het onderwerp waar het over gaat.
- c. Effectieve communicatie gaat uit van een juist gebruik van kanalen, middelen en tussenpersonen (wijkopbouworgaan, buurthuizen, migrantenorganisaties, moskeeën, koffiehuizen en andere intermediairs). Intermediairs die ervaring hebben met de werving van migranten en een persoonlijke, mondelinge benadering hanteren.

BELANGRIJKE ZAKEN VOOR INTEGRATIE

Integratie - het verwerven van een gelijkwaardige plaats in de samenleving - is een langdurig proces (van meerdere generaties) en is te kenschetsen als een emancipatieproces met verschillende stadia. De mogelijkheden tot integratie hangen af van de mate waarin met de 'mainstream' van de samenleving contact wordt gemaakt (buren, vereniging, school, werk). Onderstaande opmerkingen moeten in dit licht worden bekeken.

Oriëntatie op de eigen organisatie hoeft niet strijdig te zijn met integratie wanneer je het beschouwt als een ander stadium van het emancipatieproces. Om een gelijkwaardige plaats te verwerven moet je je allereerst gelijkwaardig kunnen voelen. Elkaar sterken in het overwinnen van onzekerheid en het verwerven van een nieuwe identiteit en oriëntatie, is het proces dat daaraan vooraf gaat.

In de Rio-publikatie worden enkele uitgangspunten verwoord:

- leg niet te snel de eigen (Nederlandse) normen op, maar bezie het op de ontwikkelingsgang;
- schep ruimte voor het herdefiniëren van de eigen (insteek (doelstelling, aanbod) door betrokkenen;
- zorg dat alle betrokkenen vanuit een gevoel van gelijkwaardigheid met elkaar in onderhandeling kunnen treden.

Vanuit emancipatie-optiek is het logisch om participatie ook te bevorderen via moskeeen zelforganisaties. De zelforganisaties fungeren als kweekvijvers voor bewonerskaders vanuit migrantengroepen. Integratie vereist bestrijding van samenlevingsproblemen, die deels zijn terug te voeren op overlast. Overlastveroorzakers worden minder makkelijk aangesproken als zij het Nederlands minder beheersen. Moelijker ligt bij het (etnische) jongeren die in een kloof tussen thuis en buiten vallen (randgroepjongerengedrag).

Zorgvuldige begeleiding van vooroordelen en groepstegenstellingen moet plaats vinden door:

- reëel overlast en klachten bestrijden;
- snelle afhandeling van klachten;
- bemiddeling tussen bewoners die elkaar overlast bezorgen;
- overlastgevend situaties vermijden met het toewijzingsbeleid;
- tolerantie vergroten door onderlinge contacten te bevorderen via gezamenlijke activiteiten (straatfeesten) of introductie van nieuwe huurders et cetera.

In de Rio-publikatie wordt geconstateerd dat te veel wordt gedacht in termen van problemen en te weinig in termen van de aanwezigheid van oplossingspotentieel. Groepstegenstellingen ogen vaak ernstig en trekken zoveel aandacht dat de (politieke) bereidheid tot het nemen van extra inzet sneller verkregen wordt. Terwijl de groepsvorming zelf een belangrijke basis is voor het werken aan een oplossing, het vormt niet alleen een bedreiging maar juist ook een potentie.

In het Oude Noorden oogde de situatie lange tijd minder ernstig en kreeg daardoor geen hoge prioriteit. Resultaat: weinig aandacht. Terwijl de oplossingspotentie in de buurt zelf amper aanwezig is. Resultaat: er is juist veel aandacht nodig. Juist dit soort situaties verdient een grote alertheid.

Uit: In de buurt, participatie van migranten bij buurtbeheer.

Veelal liet de samenwerking tussen betrokken organisaties in de wijk te wensen over. Ook is het gevaar groot dat zich te veel alleen op uitvoerend niveau af speelt en niet op management- en bestuursniveau. Na de koerswijziging in het Oude Noorden is dat aspect beter geregeld.
Oude Noorden

- Met name voor de overlast van Marokkaanse jongeren is een categoriale aanpak nodig.
Oude Noorden
- De brede aanpak van het beheer in het Nieuwe Westen oogst veel waardering. Er zijn diverse nieuwe netwerken ontstaan waaraan allochtonen kunnen deelnemen. Allochtonen worden niet zozeer bij vergadercircuits betrokken als wel bij concrete acties.
Nieuwe Westen

- In het Nieuwe Westen is men van mening dat een belangrijk maatregel het wegwerken van de wachtlijsten bij de basiseducatie is. Een eerste vereiste is het opheffen van taalachterstanden.
Nieuwe Westen

De publikaties vergeleken

Alle publikaties zijn gebaseerd op concrete ervaringen binnen een of meer projecten. Ze vullen elkaar aan.

De Rio-publikatie ziet integratie als een emancipatieproces met verschillende stadia. Binnen een van de eerste stadia is een categoriale aanpak vaak nodig. Algemeen wakkende instellingen zijn nog weinig bekend en/of genieten nog weinig vertrouwen bij migranten. Een categoriale benadering en/of voorzieningen liggen dan voor de hand. Dat hangt echter af van:

- Hoe de houding is tegenover mi-

Lessen uit de praktijk

- Veel tijd gaat zitten in het leggen van contacten. Belangrijk blijkt de inzet van (vrouwelijke) Tukse migrantenwerkers (vanwege de taal en cultuur). Huisbezoeken blijken een essentieel onderdeel van de aanpak te zijn. Ook de bereidheid om aparte bijeenkomsten te beleggen voor m.n. vrouwen of om zelforganisaties te benaderen werkt uitstekend. Creatieve communicatie kan worden toegepast door het vastleggen in foto's en video's van het feitelijk gebruik van een plein door de diverse bewonersgroepen. Het werken met presentjes werkt stimulerend. Op spanningsvolle momenten is het van belang bemiddelend op te treden. *Filiz*
- Doordat Filiz met een sterk afgebakende taak werkt wordt voorkomen dat andere organisaties hun verantwoordelijkheid ten aanzien van migranten ontlopen. Belangrijk is ook het maken van gedetailleerde afspraken met bewoners en andere organisaties. Deze kunnen worden vastgelegd in korte werkplannen per project. Daarmee wordt voorkomen dat de medewerkers allerlei andere zaken op zich afgeschoven kregen. Meerdere werkers in een team levert wederzijdse ondersteuning. *Filiz*
- Het ontbreken van extra inzet van migrantenwerkers werkte belemmerend in het Oude Noorden. De Turkse migrantenwerker heeft ook algemene taken. Daardoor konden zijn (bijzondere) mogelijkheden niet optimaal benut worden. Het ontbrak aan een toegenomen categoriale aanpak. De huisbezoeken leverde aanvankelijk voldoende respons op. Minder gunstig verliepen de portiekgesprekken. Hoe groter de problemen in de buurt hoe sterker in de beleving van de bewoners de problemen worden gekoppeld aan etnische tegenstellingen en hoe meer de bereidheid er over te praten afneemt. Effectieve communicatie alleen is dan ook onvoldoende. Communicatie moet ook leiden tot een zichtbare oplossing van problemen.

granten en integratie in het algemeen, binnen de organisatie van waaruit de migrantenwerker moet opereren.

- In hoeverre de bewonersorganisaties het eigen beleid afhankelijk willen maken van de wensen van migranten. Is men gericht op 'inlijving' of bereid tot ondersteuning als maatwerk, ook als dat buiten de bestaande kaders valt.
- In hoeverre de migranten uit de buurt behoefte hebben aan een eigen herkenningspunt.
- Hoe sterk de migrantenwerker zelf staat, al of niet samen met collega's.

De publikatie van Radar heeft als uitgangspunt het werken aan een effectieve communicatie (zoals het in kaart brengen van wensen, verschillende vormen van huisbezoek et cetera). Radar pleit voor het betrekken van met name allochtone vrouwen bij het wijkbeheer, zij hebben direct belang bij hun woonomgeving.

In de Rio-publikatie wordt het belang van de effectieve communicatie ook gezien - het is de taakstelling van het Filiz-project - maar wordt ook gewezen op het uiteindelijke doel van buurtbeheer: het wegwerken van problemen. Anders dreigt het gevaar dat ergerissen worden vermenigd met scheidslijnen autochtoon-allochtoon. Een goede organisatie van wijkbeheer op uitvoerend, maar ook management- en bestuurlijk niveau is dan ook van belang.

In de SEV-publikatie over het Oude Westen worden de voordelen van een brede aanpak van beheer duidelijk: er ontstaan vele nieuwe netwerken en activiteiten waaraan migranten kunnen deelnemen. Met name de insteek onderwijs (informatie over school), basiseducatie, gezondheid en opvoeding openen nieuwe mogelijkheden. De aanwezigheid van een bijzonder project als Aboe Rakrak is een buitenkansje.

Het project in Heesterveld is een goede illustratie van hoe migranten zelf het initiatief nemen, waarna instellingen langzamerhand met aanvullende maatregelen komen (woon-

- Breng voor effectieve communicatie eerst de relevante karakteristieken van de doelgroep in kaart (welke talen spreken men, wat lezen ze, welke plekken bezoeken ze, hoe zijn ze te benaderen). Daarvoor kunnen onder meer geraadpleegd worden organisaties en personen die in de wijk met migranten te maken hebben of de plaatselijke migranten-organisaties en sleutelpersonen uit de etnische gemeenschappen.

- Gebruik schriftelijk materiaal als ondersteuning van het persoonlijke gesprek. De persoonlijke benadering werkt het best. Maak gebruik van lokale radio en televisie. Geef aan naar de buitenwereld dat u met migranten wil communiceren.

- Als een methode niet werkt, probeer dan een andere uit. Geef de moed niet op. In Hoorn werd een consulent kunstzinnige vorming ingeschakeld. Deze ging met een video in de hand op pad om de in de wijk zichtbare problemen te filmen. Dit werd op buurtavonden vertoond.

- Maak ruimte voor een open dialoog. Maak vooroordelen bespreekbaar. Drie strategieën: het verschaffen van juiste informatie, het organiseren van contact en het overbruggen van vermeende belangentegenstellingen door een gezamenlijke belangstrijd te voeren. Bespreekbaar maken en informatie geven bijvoorbeeld in de vorm van een quiz, huisbezoeken en een algemene discussie. Goede buurrelaties zijn positief voor de participatie in wijkbeheer.

- Portiekgesprekken kunnen preventief werken bij het voorkomen van problemen en kunnen helpen goede relaties te realiseren. Maar gewaakt moet worden voor een te betuttelend, paternalistisch en geforceerd gesprek.

- Vrouwen zijn hoofdgebruikers van de woonomgeving. Zoek manieren om vrouwen te bereiken. Bestaand contact met een vrouw leidt tot contact met andere vrouwen. De netwerkmethodologie doet het erg goed bij migranten, in het algemeen en vrouwen in het bijzonder. (De netwerkmethodologie gebruikt actoren rond een netwerk om systematisch in contact te komen met andere netwerken.)

- Migrantenvrouwen zijn uitstekend te benaderen met een aparte informatiedag, te houden op een tijdstip dat de vrouwen reeds bij elkaar komen. Organiseer aparte bijeenkomsten en sluit aan bij reeds bestaande activiteiten.

Wie migranten-vrouwen wil bereiken moet zich extra inspannen. De communicatie moet op migrantenvrouwen worden toegesneden.

Uit: Opendeuren en buitenstaanders.

consulent, leefbaarheidsoverleg, herinrichting van openbaar gebied, et cetera). Het is tevens een goede illustratie van de wijze van communiceren in een complex met 23 nationaliteiten, en 'slechts' 20 % Nederlandse bewoners.

Opvallend is ook de opmerking in de Rio-publikatie. Wanneer er veel spanning tussen bevolkingsgroepen aanwezig is, betekent dit ook aandacht, ongeacht of er al veel oplossingspotentieel aanwezig is. Een situatie met meer onderhuidse spanning en weinig oplossingspotentieel is eigenlijk net zo 'gevaarlijk'. Daar gaat weinig aandacht naar uit, terwijl juist veel maatregelen noodzakelijk zijn. Maar hoe herken je een dergelijke situatie?

Documentatie

De in dit artikel aangehaalde publikaties zijn:

Open deuren en buitenstaanders, uitgegeven door Stichting Rotterdamse Anti-Discriminatie Actie Raad (RADAR) en Servicebureau Beheer Rotterdam

In de buurt, participatie van migranten bij buurtbeheer, deel 7 in de reeks 'Opbouwwerk in uitvoering', uitgegeven door het RIO Rotterdam Kortenaerstraat 1
3012 VB Rotterdam
telefoon: 010 4176500

Doelname van migranten aan buurtbeheer. 23 nationaliteiten verbeteren een wijk en Deelname van migranten aan buurtbeheer, het Nieuwa Westen Rotterdam beide uitgegeven door:
de Stuurgroep
Experimenten Volkshuisvesting
Postbus 1878
3000 BW Rotterdam
telefoon: 010 4130935, fax: 411-4211

Projecten buurtbeheer en migranten

In de Projectenbank Sociale Vernieuwing (PSV) van het LSA (Landelijk Samenwerkingsverband Achterstandsgebieden) zijn allerlei projecten opgenomen rond buurtbeheer. Ook bevat de PSV diverse beschrijvingen van projecten die betrekking hebben op migranten. Een aantal projecten heeft betrekking op de wijze waarop migranten in het buurtbeheer een rol (kunnen) spelen. Op deze en de volgende pagina zijn hiervan twee voorbeelden opgenomen. Het betreft twee projecten die eind jaren tachtig zijn gestart. De projecten zijn inmiddels afgerond, maar hebben op velerlei wijzen een vervolg gekregen. Hoewel de beschrijvingen enigszins 'gedateerd' schijnen, hebben wij ze toch opgenomen, omdat ze blijk geven van een gedurende jaren opgebouwde ervaring met de wijze waarop migranten op wijkniveau bij beheer en sociale vernieuwing zijn betrokken. Bovendien zijn de concrete resultaten van de projecten bekend.

HET EERSTE VOORBEELD

Zaandam: buurtbeheer Poelenburg
integratie van allochtone groepen in voorzieningen in de wijk

Algemene omschrijving

De wijk Poelenburg in Zaandam is een nieuwbouwwijk, gebouwd om te voorzien in de woningbehoefte van werknemers van grote bedrijven. Halverwege de jaren '70 gaat het slecht met die bedrijven. Veel bewoners, waaronder allochtonen, raken werkloos. Er zijn spanningen tussen bevolkingsgroepen aanwezig. Er komt een projectgroep bestaande uit het buurtwerk en de gemeente. In het kader van het PCG-beleid worden maatregelen genomen om de omgeving te verbeteren, de werkloosheid te bestrijden en de onderlinge relaties tussen de bevolkingsgroepen te verbeteren.

Doelstelling

De leefbaarheid van de wijk vergroten door een reeks van maatregelen waarbij het gaat om: de woonomgeving, de bestrijding van de werkloosheid, de relaties tussen verschillende etnische groepen, de toegankelijkheid van voorzieningen in de wijk voor niet-Nederlandse etnische groepen en door sociaal-culturele activiteiten.

Doelgroep

De verschillende etnische groeperingen, zowel autochtoon als allochtoon, in de wijk Poelenburg.

Werkwijze en activiteiten

De projectgroep stelt een meerjarenplan op voor de verbetering van de wijk. Dit plan wordt voorgelegd aan bewoners in buurtvergaderingen. Het plan bevat vijf elementen:

- gezondheidszorg,
- welzijn,
- onderwijs,
- werkgelegenheid en de woon- en leefomgeving,
- criminaliteitspreventie.

De verbetering van de woonomgeving omvat: de herinrichting van straten, verkeersmaatregelen, het opknappen van twee kleine winkelcentra, het verbeteren van de groenvoorziening en het aanleggen van speelvoorzieningen. Twee *omgevingskunstenaars* stellen een kleurenplan voor, waardoor de flatcomplexen beter herkenbaar zijn. Woningbouwverenigingen voeren groot onderhoud uit.

Er wordt een gezondheidsvoorlichter aangesteld, die haar activiteiten voornamelijk richt op Turkse vrouwen. Ze werkt daarbij samen met de 'Stichting Spel en Opvoeding' en het Consultatiebureau.

Het welzijnswerk organiseert taalcursussen voor buitenlanders, biedt ondersteuning aan het Turks noodkoperscomité, biedt aanvullend jon-

gerenwerk en biedt extra ruimte voor het kinderdagverblijf voor de bewoners van Poelenburg.

Er worden extra leerkrachten aangesteld bij de basisscholen in de wijk, gericht op wederzijdse acceptatie van allochtone en autochtone kinderen. Het buurthuis organiseert een banenmarkt voor langdurig werklozen.

Organisatie en samenwerking

Aan de projectgroep nemen deel: het buurtwerk, opbouwwerk, de Dienst Onderwijs/Welzijn. De 23 bewonersgroepen in de wijk (huurdersverenigingen, flatbewonersgroepen) nemen zitting in een bewonersoverleggroep, die eenmaal per maand de voortgang van de werkzaamheden bespreekt. Aan deze groep nemen ook bewoners ('opinion leaders') op persoonlijke titel deel. De opbouwwerker in het buurthuis krijgt tien uur per week extra voor bewonersondersteuning. Bewoners zijn niet in de projectgroep betrokken en hebben formeel alleen een adviseerende taak. Hun invloed blijkt in de praktijk echter groot te zijn.

Financiering

In het kader van het PCG-beleid krijgt de gemeente Zaanstad jaarlijks 1,9 miljoen gulden (1986-1990). Daarvan wordt 1,2 miljoen besteed aan het 'Centrum voor Beroepsoriëntatie en Beroepsoetening'. Dit centrum werk voor heel Zaanstad, hoewel Poelenburgers voorrang krijgen. De 'Dienst Stadsontwikkeling en Openbare Werken' besteedt uit eigen middelen 1 miljoen voor snelheidsbeperkende maatregelen op de weg langs de wijk. Woningbouwcorporaties besteden 25 miljoen voor groot onderhoud aan woningen en woonomgeving.

Na het stopzetten van het PCG-beleid per 1 januari 1991 valt het project onder het gemeentelijk beleid voor Sociale Vernieuwing. De nadruk ligt op buurtbeheer.

in Zaandam en Hoorn

Resultaat

De woonomgeving is verbeterd. De vernielingen en de inbraken in de kelderbergingen zijn afgenomen. Spanningen tussen de bevolkingsgroepen nemen af. De woningmarkt vertoont een grotere instroom van jonge woningzoekenden. De bewonersorganisatie is versterkt en de zorg voor de woonomgeving zien veel bewoners weer als hun eigen verantwoordelijkheid. Door de banenmarkt zijn 50 Poelenburgers aan het werk geholpen. Bewoners willen in het vervolg reeds bij de aanvang van het opstellen van plannen betrokken worden en willen beschikken over een eigen budget dat zij op wijkniveau kunnen aanwenden.

Na het stopzetten van het PCG-beleid per januari 1991 valt het project onder het gemeentelijk beleid voor sociale vernieuwing. De nadruk ligt op buurtbeheer. Het buurtbeheerproject Poelenburg heeft bovendien als voorbeeld gediend voor buurtbeheerprojecten in vijf andere wijken in Zaanstad. Deze projecten zijn in het kader van sociale vernieuwing uitgekozen.

Documentatie en inlichtingen:

Nadere inlichtingen zijn verkrijgbaar bij:
Peter Heijse, Afdeling Opbouw- en Ondersteuningswerk van de Stichting 'Welsaen'
Westzijde 249
1506 GE Zaandam
telefoon: 075 156347.

Freek van Rhienen, coördinator Sociale Vernieuwing, afdeling Onderwijs en Welzijn
Bannehof 1, Postbus 1400
1500 AK Zaandam
telefoon 075 - 552160.

HET TWEEDE VOORBEELD:

Buurtproject Hoorn-Noord: integratie allochtonen in welzijnsvoorzieningen en buurtbeheer.

Algemene omschrijving

Hoorn-Noord is een na-oorlogse wijk. In de wijk wonen veel werkloze allochtonen. Er is een sterke segregatie in het onderwijs en huisvesting; in de goedkopere flats is 30-40% van Turkse of Marokkaanse afkomst. De algemene voorzieningen bereiken de migranten onvoldoende. Het opbouwwerk/buurthuis en twee basisscholen hebben al in 1986/1987 het initiatief genomen hierin verandering te brengen door een experimenteel project. Het buurtproject is een katalysator geweest voor een integrale en systematische buurtaanpak.

Doelstelling

Als doelstelling van het buurtproject werd geformuleerd het streven naar een samenleving waarin discriminatie op grond van etniciteit ontbreekt, etnische groepen elkaar onderling accepteren en elkaar gelijkwaardigheid erkennen. Daartoe wil men belangrijke knelpunten op samenlevingsgebied in Hoorn-Noord oplossen. Op basis van het algemene doel zijn acht concrete werkdoelen geformuleerd waarbij doel, doelgroep en te meten resultaten werden omschreven. Een van de werkdoelen was bijvoorbeeld het uitbreiden van het percentage allochtone peuters op de peuterspeelzaal van 0 naar 17. Een ander doel betrof het streven naar een leerlingenpopulatie op beide basisscholen waarvan 17% allochtoon zou zijn.

Het project is er mede op gericht de binnen het project ontwikkelde activiteiten en methodieken over te dragen aan reguliere instellingen en instanties. De activiteiten dienen zo mogelijk regulier te worden. Het project richt zich op de volgende kerngebieden: onderwijs, huisvesting, welzijnswerk, hulpverlening en werkgelegenheid.

Doelgroep

Het project richtte zich hoofdzakelijk op de allochtone groepen in de wijk en de verschillende voorzieningen in deze wijk.

Activiteiten

Om de hoge werkloosheid terug te dringen is een samenwerkingsverband aangegaan tussen de gemeente, de 'Stichting Werkgelegenheid', de 'Stichting Parasol' (voor werkervaringsprojecten) en het 'Centrum Buitenlanders'. Om de segregatie op de scholen tegen te gaan is een integratieprogramma en een voorlichtingsprogramma gestart en is er regelmatig overleg tussen twee basisscholen en de onderwijsbegeleidingsdienst. Om het aantal allochtone peuters op de peuterspeelzaal uit te breiden, is gebruik gemaakt van allochtone contactvrouwen bij huisbezoeken, nieuw voorlichtingsmateriaal, extra ouderavonden en een training intercultureel werken voor de peuterleiders. De zichtbare woonomgevingsproblemen in de buurt werden op video gezet samen met interviews met buurtbewoners. De vertoning van de videoband vond in een grote tent plaats. Er is een Marokkaanse en Turkse radio-redactie bij de lokale omroep opgezet.

Werkwijze

Er werden acht concrete werkdoelen geformuleerd. Per doel werd bekeken welke instanties en organisaties erbij betrokken moesten zijn en gezamenlijk werd een aanpak ontwikkeld. Door evaluaties en bijstellingen werd flexibiliteit van meet af aan ingebouwd. Telkens werd aangegeven welke middelen gebruikt werden. Na onderzoek werden de doelen bijgesteld.

Organisatie en samenwerking

Er is een samenwerkingsverband, waarin participeren: twee basisscholen, een zelforganisatie van Turken en Marokkanen in Hoorn, het 'Centrum Buitenlanders Peregrinus Noord-Holland', het buurthuis 'De

Schoor', het stedelijk en regionaal centrum voor kunstzinnige vorming 'De Blauwe Schuit' en de gemeente Hoorn. Er is een samenwerkingscontract. Genoemde instanties hebben samen met een vertegenwoordiger van het ministerie van WVC zitting in de stuurgroep.

Door subsidie en samenwerking is voor het project de personele ruimte als volgt:

- 20 uur voor coördinatie en werkgelegenheidsbeleid;
- 32 uur voor sociaal cultureel werk;
- 10 uur voor administratieve ondersteuning.

De directeurs van beide basisscholen zijn elk voor 8 uur vrijgesteld voor project-activiteiten. Er is een consultant kunstzinnige vorming voor 8 uur. Voor diverse projecten is ook 8 uur beschikbaar. Verder is incidenteel deskundigheid binnengehaald, bijvoorbeeld voor Turkse en Marokkaanse contactvrouwen.

Financiering

Het project is voor drie jaar gefinancierd door het ministerie van WVC voor f 150.000,- per jaar. Een subsidie van de provincie maakt het mogelijk een aantal uren een consultant kunstzinnige vorming in te zetten. De gemeente dekt de kosten van de vrijstelling van de directeurs van de beide basisscholen.

Resultaat

- Er is een arbeidsinpassingsconsultant aangesteld. Er is een arbeids- en scholingsbemiddelingsproject opgezet, alsmede een vertaal- en tolkproject.
- Op de scholen is de gesignaleerde *witte vlucht* in vier jaar tijd teruggedbracht van 25% tot 1,8%. Het aantal allochtone peuters op de peuterspeelzaal is gestegen van 0% tot 17%.
- Op basis van de door het project naar voren gebrachte knelpunten en wensen zijn de flats en woonomgeving gerenoveerd.
- Wekelijks zijn er radio-uitzendingen voor Marokkanen en Turken.

- Verschillende instellingen, zoals de gemeentepolitie, het buurthuis, de wijkverpleging zijn beter toegankelijk geworden voor allochtonen.
- Het project heeft een uitstralingseffect gehad naar het opbouwwerk in andere wijken, evenals naar de maatschappelijke dienstverlening en de gezondheidszorg.

Vervolg op het project

Vanaf 1991 zijn als vervolg op het Buurtproject Hoorn-Noord de volgende projecten ontwikkeld, zowel in de wijk Hoorn-Noord als in andere Hoornse wijken.

- Verdere samenwerking tussen de scholen 'Bernard van Bockmeer' en 'Het Fluitschip', doordat de beoogde *vergrijzing* van beide scholen onverminderd is voortgezet.
- Samenwerking tussen vijf scholen, van bijzonder en openbaar onderwijs, in de Grote Waal voor de opvang en begeleiding van allochtone leerlingen.
- Project 'Opstapje' voor 2- tot 4-jarigen in de wijken Hoorn-Noord en de Grote Waal, aanvankelijk als experiment. Hoorn was een van de eerste vier gemeenten waar dit project startte. Het sloot nadrukkelijk aan bij de resultaten die tijdens het Buurtproject waren bereikt in de contacten met allochtone moeders, om hen te stimuleren hun kind op de peuterspeelzaal te plaatsen.
- Projecten buurtbeheer in de Westfriese Hof (Hoorn-Noord), de Grote Waal en de Kersenboogerd.
- Project contactvrouwen in vier wijken: Grote Waal, Risdam, Hoorn-Noord en Kersenboogerd. Doel van dit project is allochtone vrouwen via een contactvrouw uit de eigen doelgroep te benaderen om hen te stimuleren tot activiteiten buitenshuis (ontmoeting, scholing, werk). Het gaat om Turkse, Marokkaanse, Surinaamse en Vietnamese vrouwen.

Documentatie

Lokale Vernieuwing, praktijkvoorbeelden, uitgegeven door het Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn, Utrecht, juni 1990.

Nadere inlichtingen zijn verkrijgbaar bij:

Gemeente Hoorn, mw. N. Huisman
Postbus 603
1620 AR Hoorn
telefoon 02290 52212

Stichting Netwerk
Turfhaven 1b
1621 GC Hoorn
telefoon 02290 12587.

In oktober 1991 is een rapport verschenen van dit multi-etnisch samenlevingsproject 'Buurtproject Hoorn-Noord'. Het kan besteld worden bij Stichting Netwerk.

Van registreren kun je leren

door: Chris Velthuysen

De weerstand tegen registratie in het welzijnswerk is aan het verdwijnen. Het belang van registratie wordt steeds meer ingezien. Er zijn echter nog heel wat praktische problemen te overwinnen. Zo is een 'Commissie Welzijnsvoorziening' aan de slag gegaan met het ontwikkelen van een eenheid van taal (kern-GFO-Welzijn, zie ook: MO/Samenlevings-opbouw nr. 120, pagina 13 - 14).

Instellingen zijn veelal door de omstandigheden 'gedwongen' overgegaan tot registratie; de overheid vraagt erom, er is sprake van budgetsubsidiering. De reden voor invoering van registratie is dan eerder negatief en niet zozeer een nieuwe uitdaging. Dat registratie echter ook kan leiden tot betere belangenbehartiging en tot innovaties wordt minder onder de aandacht gebracht. Toch zijn er twee goede voorbeelden in het land waaruit blijkt dat dat wel degelijk mogelijk is. Zo zijn de WAO/AAW-platforms in reeds 1988 gestart met het registreren van vragen en klachten die via de lokale spreekuren binnen kwamen. En in de gemeente Utrecht startte een project om registratie en signaleren binnen de concrete hulpverlening via wijkwinkels een betere basis te geven, met als doel te komen tot effectieve, vernieuwende werkwijzen. In dit artikel worden beide projecten beschreven.

WAO-belangenbehartiging

Eind jaren zeventig gingen lokale WAO-groepen samenwerken. Vanaf 1982 onstonden regionale WAO-platforms ondersteund door een opbouwwerker en het 'Landelijk SamenwerkingsVerband van WAO-platforms' (LSV-WAO/AWW). De WAO-beweging kent een structuur van drie lagen. Aan de basis staan ruim 350 plaatselijke WAO-groepen. De regionale WAO-platforms ondersteunen het plaatselijke werk en onderhandelen met de regionale uitvoeringsorganisaties. Het landelijk samenwerkingsverband zet de lijn naar het landelijke niveau

door. Hierdoor ontstaat samenhang in de WAO-belangenbehartiging. Zo is men in staat om:

- individuele belangen te behartigen via met name het spreekuur van de plaatselijke groepen;
- regionaal op specifieke omstandigheden en uitkeringsinstanties in te spelen;
- collectieve belangen onder de aandacht te brengen bij de landelijke pleitbezorgers (bijvoorbeeld in het parlement).

Plaatselijke WAO-groepen kennen een spreekuur, waar jaarlijks ruim 100.000 hulpvragen binnenkomen, op bijna 400 spreekuurhouders. Voor de meer ingewikkelde situaties is er op regionaal niveau een spreekuurhoudersoverleg. Een regionaal platform krijgt uit de spreekuurervaringen constant voeding en kan daar eisen en voorstellen op baseren. Daarmee kunnen plaatselijk én regionaal verantwoordelijke instanties worden aangeproefd om voor individuele gevallen passende oplossingen te vinden.

In 1987 wordt de stelselherziening sociale zekerheid doorgevoerd. Het LSV/WAO zet, om de effecten van de stelselherziening op de voet te kunnen volgen, een registratieproject op. De informatie die daaruit komt, wordt samengevat in het rapport *Van registreren kun je leren* (1989). Ook wordt die informatie benut in onderhandelingen met de uitvoeringsorganen, regionaal en landelijk. Een *taakgroep registratie* - bestaande uit vertegenwoordigers van de regionale platforms en de onderzoeker van het LSV/WAO - ontwikkelen een registratieformulier

De ontwikkeling van het registratieproject heeft belangrijke gevolgen. De ervaringen van het spreekuurwerk kunnen beter uitgewisseld worden en de systematische verzameling ervan levert bewijsmateriaal en slagkracht in onderhandelingen met de uitvoeringsorganisaties en de landelijke politiek. Het registratieproject helpt de WAO-ers hun slachtofferrol af te leggen en onderhandelaar te worden.

Van belang zijn ook de reïntegratieactiviteiten van de WAO-platforms.

cursussen, de ontwikkeling van een reïntegratieatlas en, in een aantal regio's, samenwerkingsverbanden tussen WAO-platforms en GAK, GMD, arbeidsbureau, START, Vrouw-en Werkwinkel om de versnippering van instanties en uitvoeringsorganisaties te doorbreken. De reïntegratie-inzet heeft de WAO-beweging ingrijpend veranderd. Het scala aan activiteiten is aanmerkelijk verbreed. De verhouding met de uitvoeringsorganisaties sterk verbeterd. Er is politiek krediet en erkenning ontstaan.

In 1993 wordt een nieuw registratieproject opgezet. Dit project brengt de gevolgen van de invoering van de wet *Terugdringing Beroep op de Arbeidsongeschiktheidsregelingen* (TBA) in kaart. Daarmee kunnen in een vroeg stadium knelpunten in de uitvoering van de wet TBA worden gesignaleerd en voorgelegd aan uitvoeringsorganisaties en de politiek. Problemen die in de praktijk spelen worden zichtbaar gemaakt en oplossingen aangedragen. Het project wordt op de voet gevolgd door een onderzoeker van het *Verwey-Jonker Instituut*, dat onlangs een eerste rapportage heeft uitgebracht getiteld: *Onomkeerbaar schrijnend, de gevolgen van de nieuwe wetgeving voor arbeidsongeschikten*. Het doel van dit onderzoek is bewijzen van WAO-spreekuurhouders op zoveel mogelijk manieren te verifiëren. Het project maakt gebruik van de reeds bestaande infrastructuur: de landelijke spreekuurhoudersdag, de taakgroep registratie en het plaatselijke spreekuurwerk.

Praktisch betekent dit:

- In de taakgroep registratie wordt een 'rondje' signalements gehouden. Dit levert aandachtspunten op voor het onderzoek.
- Individuele spreekuurhouders registreren binnenkomende vragen. Via interviews met spreekuurhouders wordt nagegaan wat er precies aan de hand is.
- Waar mogelijk worden betrokkenen geïnterviewd (anonimiteit wordt gewaarborgd).
- De regionale overleggen van spreekuurhouders worden gebruikt om te toetsen in hoeverre

gesignaleerde problemen specifiek zijn voor een bepaalde regio.

De WAO-platforms gaan zich nu richten op de registratie omtrent het onderwerp reïntegratie (in plaats van effecten en knelpunten zoals voorheen. Ook hierbij gaat het er opnieuw om zoveel mogelijk concrete en praktische gegevens te verzamelen. Voor dit project is een subsidie beschikbaar gesteld door het Algemeen Arbeidsongeschiktheidsfonds (Zoetermeer).

Registratie in Utrecht

De gemeente Utrecht kent twaalf wijkwinkels (of informatiecentra) ondergebracht bij acht wijkwelzijnsorganisaties. In een wijkwinkel werken vrijwilligers, stagiaires, sociaal raadsleden, maatschappelijk werkers en een coördinator. Bij de wijkwinkels komen buurtbewoners voor informatie en advies op sociaal-juridisch terrein. De wijkwinkels dragen ook zorg voor de daaruit voortvloeiende belangenbehartiging.

De wijkwinkels ontstonden om vooral burgers met lagere inkomens te ondersteunen met hun concrete problemen ten aanzien van de sociale zekerheid, huisvesting, schulden. Van het begin af aan bleken de wijkwinkels in een grote behoefte te voorzien. Iedere wijkwinkel kent zijn eigen werkwijze. De grote toestroom van cliënten maakt reflectie en signalering niet mogelijk. Er ontstond daarom behoefte aan afstemming en uitwisseling van informatie ook om het effect van belangenbehartiging te vergroten.

Het Platform Stedelijk Overleg Signaleringen werd opgericht. Dit platform bestaat uit wijkwinkels, de Rechtswinkel, het Bureau voor Rechts-hulp, het Centrum Buitenlanders Midden Nederland en het provinciaal Utrechts WAO-beraad. Het Platform is gericht op het verzamelen en het aanpakken van signaleringen om met de verkregen informatie verantwoordelijke instanties en de gemeentelijke politiek te kunnen benaderen. Uit het Platform wordt in 1991 het project 'Registratie en

Signalering' opgezet. Het project is financieel mogelijk gemaakt door de gemeente Utrecht en het ministerie van WVC. Er wordt een projectgroep ingesteld en een projectmedewerker aangenomen. Aan de projectgroep neemt ook de gemeente Utrecht deel.

Het project heeft als doel het verbeteren van de registratie van problemen en de signalering daarvan. Dit moet leiden tot beleidsinitiatieven om deze problemen te voorkomen.

In eerste instantie richt het project zich op een verbetering van de manier waarop verschillende wijkwinkels registreren. Doel is tot betrouwbare registratiecijfers en signaleringen te komen. Regelmatig verschijnt een bulletin *REGIO*, met stedelijke cijfers van hulpvragen per kwartaal. Daarnaast wordt de registratie van de wijkwinkels en het 'Algemeen Maatschappelijk Werk' beter op elkaar afgestemd. Gegevens kunnen nu gezamenlijk worden geïnterpreteerd, waardoor een uitgebreider beeld van de problemen binnen de bestaande circuits van hulpverlenende instanties ontstaat.

Naast de registratie wordt de signalering per afzonderlijke wijkwinkel en op stedelijk niveau ter hand genomen. Wijkcijfers worden gebruikt om problemen binnen de wijk aan te pakken.

Een voorbeeld: Uit de registratie blijkt dat de meeste vragen over huisvesting afkomstig zijn uit een bepaald deel van de wijk. Nagegaan wordt of die vragen een gemeenschappelijke oorzaak hebben, zoals: slecht onderhoud van een bepaald huizenblok, of de aanloopperiode van een renovatieproject. Als zo'n oorzaak te achterhalen valt, kan de wijkwinkel contact opnemen met de eigenaar en proberen iets aan het probleem te veranderen.

Een ander voorbeeld: In een wijk werd geconstateerd dat op de algemene spreekuren weinig hulpvragen door vrouwen werden gesteld. Op grond van die signalering werd een vrouwenpreekuur opgericht,

zodat onder andere buitenlandse vrouwen eerder naar de wijkwinkel komen.

Op stedelijk niveau maakt het 'Stedelijk Overleg Signaleringen' gebruik van de verzamelde cijfers. Zo kunnen tekortkomingen in wet- en regelgeving, tendensen in de soort hulpvraag en het bereik van de hulpverlening worden opgespoord.

Een voorbeeld: In 1993 is de dienst 'Woonruimte-zaken' overgegaan op een andere manier van toewijzen van woningen. Uit de registratiegegevens van de voorgaande jaren blijkt dat veel hulpvragen gaan over wonen, de inschrijving, urgentie en toewijzing. De vrees bestond dat de wijkwinkels ingezet zouden worden bij het oplossen van invoeringsproblemen. De wijkwinkels hebben van tevoren aangekondigd te weigeren bij deze problemen te helpen. Zij hebben aanbevelingen gedaan omtrent de voorlichting, met name voor anderstaligen. Dit had mede tot resultaat dat de voorlichting goed is aangepakt door Woonruimte-zaken. Daarnaast zijn er bij de dienst mensen aangenomen om vragen over de nieuwe verdeling van woningen te beantwoorden. Verder is de eerste keren de wijze van invullen van woonbonnen geëvalueerd en zijn de resultaten daarvan besproken met de betreffende woningzoekenden. Deze wijze van werken is een radicale wijziging in de omgang met klanten, zowel bij de dienst Woonruimte-zaken als bij de wijkwinkels.

Een ander voorbeeld: Een veel voorkomende hulpvraag betrof problemen met de 'Wet Studiefinanciering 18+'. Na analyse van de gegevens wordt vastgesteld dat de vragen vooral door oudere Marokkaanse mannen werden gesteld. Dit leidde tot een discussie of degenen met de hulpvraag (de ouder) geholpen moet worden of de direct belanghebbende (het kind). Gekozen is voor het laatste omdat dit de betrokkenheid bij de eigen hulpvraag en daarmee de zelfredzaamheid vergroot en de dienstverlening zo minder wordt vertraagd. De openingstijden van de wijkwinkel wer-

den aangepast aan de behoeften van de jongeren.

Het project heeft geleid tot het *** Handboek Registratie en Signalering*, dat in oktober 1993 is aangeboden aan de plaatsvervangend directeur-generaal van het ministerie van WVC, de heer Pennekamp. Er zijn plannen om het project een meer landelijk karakter te geven. Momenteel worden hiervoor contacten gelegd met andere steden. In ieder geval kan het project als voorbeeld dienen voor steden waar de hulpverlening een belangrijke taak beter waar wil maken: signaleren en belangen behartigen op basis van registratie.

Conclusies

Uit beide voorbeelden blijkt dat met name door een goede (geautomatiseerde) registratie van hulpvragen - gebaseerd op een goede infrastructuur en organisatie - niet alleen

werkwijze en activiteiten van de eigen organisatie voortdurend aan de omstandigheden worden aangepast (bijvoorbeeld aanpassing van de openingstijden), maar ook de wijze waarop de belangenbehartiging wordt vorm gegeven. Een betere onderbouwing van gesignaleerde problemen maakt de positie ten opzichte van de 'aan te klagen instanties' en politiek veel sterker. Dit levert zichtbaar resultaten op, zie het voorbeeld van de geslaagde invoering van een nieuw woonruimteverdelingssysteem. Ook wordt voortdurend richting gegeven aan nieuwe activiteiten (reintegratie-activiteiten, samenwerkingsverbanden et cetera).

Registratie in werksoorten waarin hulpvragen centraal staan, waar belangenbehartiging een belangrijk deel van het werk beslaat en de activiteiten gestandaardiseerd kunnen worden, is goed mogelijk en efficiënt.

In werksoorten met een brede reange van activiteiten, voor bijvoorbeeld het in kaart brengen van de leefbaarheid in buurten, is echter nog veel werk te verzetten.

* Onomkeerbaar schrijvend, de gevolgen van de nieuwe wetgeving voor arbeidsongeschikten, door Caroline Rietbergen, uitgegeven door het Verwey-Jonker Instituut. De publicatie kost f 20,- en kan schriftelijk besteld worden bij het Verwey-Jonker Instituut, Kromme Nieuwegracht 6, 3512 HG Utrecht, telefoon: 030 300799, fax: 300683.

** Registreren en Signaleren doe je samen, ... Handboek Registratie en Signalering, door Margit van der Meulen is verkrijgbaar bij STADE, Willevrouwensingel 1, 3581 GA Utrecht, Tel. 030 310041, fax: 342967.

Hogeschool de Horst

Verschillen als uitdaging

Op 21 januari jl. organiseerde Hogeschool De Horst een studiedag onder de titel: *Naar een Gedeelde Werkelijkheid: werken vanuit verschillen*.

Een aantal maatschappelijke ontwikkelingen baren ons grote zorgen en wij vroegen ons af wat het agogisch werk hierbij zou kunnen betekenen. Met name de fragmentering van de samenleving en hoe daar een nieuw verband in aan te kunnen brengen was een centrale vraagstelling.

Over deze dag is een zeer interessant boekje verschenen met de integrale tekst van de volgende inleiders:

- Chan Choenni (Universiteit Utrecht) over eigentijds burgerschap;
- Alex Leenders (NIZW) over de ontokerde en ontwikkelingsgerichte professional;
- Albert van Wingerden (directeur Stichting Bijlmer Zuid-Oost) over

het werken vanuit verschillen in de praktijk van alledag;

- Leila Jaffar (adviseur interculturele samenwerking) over cultuur en professionaliteit.

Bovendien zijn in het boekje een aantal impressies uit de verschillende middag-werkgroepen opgenomen.

Dit boekje (84 pagina's) kunt u bestellen door overmaking van f 15,- op Postbankrekening 62.76.03, van Hogeschool De Horst te Driebergen, onder vermelding van 'Werken vanuit verschillen'.

Basisopleiding opbouwwerk

In september 1994 kun je weer starten met de basisopleiding opbouwwerk. Misschien heb je cultureel werk gestudeerd en merk je in de praktijk dat veel problemen van bepaalde doelgroepen of buurtproblemen eigenlijk een opbouwwerk-achtige aanpak vereisen. Dan is deze cursus echt iets voor jou.

Misschien vervul je op dit moment al de functie van opbouwwerk(st)er, maar heb je er eigenlijk niet de geëigende opleiding voor. Wanneer jouw, basiskennis en een aantal basisvaardigheden nog ontbreken is deze cursus op maat gesneden.

Het programma loopt voor een belangrijk deel parallel aan de vierdejaars afstudeergroep opbouwwerk. De cursus bestaat uit vier blokken van ieder acht dagdelen. De meeste lessen vinden plaats op de donderdagmorgen, ieder blok wordt afgesloten met een toets. De kosten van deze basisopleiding bedragen ca. f 1.400,-. Wanneer je de cursus met goed gevolg afsluit, ontvang je een certificaat.

Voor opgave en meer informatie Rose-Maria Vink of Leida Schuringa, telefoon: 03438 15544

Huisbezoekmethode beschreven

Het Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn (NIZW) heeft een nieuwe publikatie uitgebracht onder de titel *Contact verbroken, contact hersteld*. De publikatie, die bestemd is voor uitvoerend werkers en management in de sociale sector, beschrijft een methode om maatschappelijk isolement aan te pakken via een open benadering op huishouden-niveau.

Sinds de tweede helft van de jaren tachtig wordt de armoede-problematiek in Nederland weer serieus genomen. Tot die tijd was het begrip 'armoede' verbannen naar schrijnende situaties ver weg. Met de invoering van de Algemene Bijstandswet in 1965 garandeerde de overheid immers een bestaansminimum. Gaandeweg werd echter duidelijk dat langdurig op een bestaansminimum balanceren voor velen tot maatschappelijke uitsluiting en sociaal isolement leidt.

Achtergrond

In het kader van Armoede 3, het Europese actieprogramma voor de sociale en economische integratie van kansarme personen en groepen, werken de gemeenten Den Helder, Eindhoven en Hengelo en het NIZW gezamenlijk aan de aanpak van achterstandsproblemen. Zo is in de Hengelose Sterrenbuurt geprobeerd om via een op zich klassieke methode, namelijk huisbezoek, mensen die op het bestaansminimum leven en in een isolement zijn geraakt, weer te laten aansluiten op de maatschappij. De inhoud van *Contact verbroken, contact hersteld* is voor een belangrijk deel geïnspireerd door de ervaringen die in Hengelo zijn opgedaan.

Vraaggericht

Contact verbroken, contact hersteld gaat in op de achtergronden van deze 'nieuwe armoede' en beschrijft de werkwijze van de huisbezoekmethode. Bij de huisbezoekmethode staan de mogelijkheden, die de klant zelf ziet, centraal. De benade-

ring is vraaggericht, met als doel maatschappelijk isolement te doorbreken en maatschappelijke participatie te bevorderen, hoe dan ook. Er wordt dus niet gewerkt vanuit een aanbod in de vorm van oplossingen die achter bureaus en in vergaderkamers zijn bedacht.

Dubbele activering

De huisbezoeker gaat samen met de maatschappelijk geïsoleerde burger op zoek naar mogelijkheden om diens lot te verbeteren. Daarbij hoeft het niet alleen te gaan om werk en opleiding, het kan zich ook toespitsen op hulpverlening op maat of het vinden van aansluiting bij andere mensen. De huisbezoeker fungeert daarbij als intermediair tussen de burger en de wirwar van regelingen, voorzieningen en mogelijkheden. Een duidelijk kenmerk van deze werkwijze is de zogenaamde dubbele activering. Niet alleen de klant wordt geactiveerd maar ook de sociale omgeving van de klant, zoals bureaus, familie en dergelijke.

'Contact verbroken, contact hersteld; huisbezoek als methode bij het doortrekken van maatschappelijk isolement' kost 15,- en is schriftelijk of telefonisch te bestellen bij het Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn (bestelnummer: E2044)

NIZW Publikatieservice
Postbus 19152
3501 DD Utrecht
Telefoon: 030-306607

Straattheatergids 1994

Hij is er weer, de nieuwe *straattheatergids 1994* van bureau Kunst & Cultuur van de Stichting Program.

Het KNMI in de Bilt voerspelt bevat wederom een ruime selectie van leuke en eigenzinnige straattheater-acts, namelijk: acts op locatie, mobiele acts, variëteit en kinder-acts.

Van poppen-theater tot een trapezevoorstelling, van een prettig gestoorde Engelse gentleman tot absurde buitenaardse wezens. Of zoekt u misschien een zwerfster of twee dames-clowns?

Voor festivals, themadagen, theaterprojecten zijn in deze gids groepen en artiesten te vinden die buiten kunnen optreden.

De gids kost 7,50 exclusief verzendkosten en is te bestellen bij: Stichting Program 's-Gravendijkwal 6 3014 EG Rotterdam telefoon: 010-436.21.66

Vrouwensporen provincie Utrecht

is een overzicht van alle organisaties en groepen die dienstverlening en voorzieningen bieden aan allochtone en autochtone vrouwen en vrouwengroepen in de stad en provincie Utrecht. Het is een handzaam boekje met een losbladig systeem.

Vrouwensporen geeft zo volledig mogelijk informatie over alle organisaties in de provincie Utrecht, die op beleids-, ondersteunend- of uitvoerend niveau actief zijn voor vrouwen.

'Vrouwensporen provincie Utrecht' kost 12,50 (exclusief porto) en is te bestellen bij: SSO Laan van Vollenhove 3293 3706 AS Zeist telefoon: 03404-58516

De tolerantie moet geholpen worden

door Cees Schuyt

Het Nederlands Centrum Buitenlanders gaat dit jaar zijn tweede decennium in. Ter ere van het tienjarig bestaan hield socioloog C.J.M. Schuyt op 21 april de eerste H.W. van Doorn-lezing. Centraal in zijn rede stond de vraag: wat de taak is van de overheid bij de bestrijding van armoede, racisme en discriminatie? Hoe kunnen achtergestelde groepen tegelijkertijd worden gesteund, en ook mondig en autonoom worden gemaakt? Hoe kan worden voorkomen dat een nieuwe onderklasse ontstaat, waarbij eenderde van de samenleving zonder werk komt te zitten en buiten de samenleving komt te staan?

NRC Handelsblad van 21 april drukte een verkorte versie van Schuyts rede af. MO/Samenlevingsopbouw neemt deze versie over. In de eindredactie zijn enkele passages op ondergeschikte punten aangepast.

Contourennota en Knelpuntennota

In 1974, een jaar na de eerste oliecrisis, bracht het toenmalige kabinet Den Uyl twee belangrijke op emancipatie van burgers gerichte nota's uit. De *Contourennota* van minister Van Kemenade en de *Knelpuntennota* van minister Van Doorn. De *Contourennota* stelde aan de orde de mogelijkheden om individuele ontplooiing, voorheen vooral een zaak van ouders en particuliere opvoeders, zoveel mogelijk, voor zoveel mogelijk leerlingen ook via de school te bevorderen. De tot dan meestal gescheiden lijnen van maakbaarheid van de samenleving, een zaak van economen en planningsdeskundigen, en van zelfontplooiing, vooral een zaak van pedagogen en psychologen, kwamen daar bijeen. Misschien dat door de combinatie van die twee lijnen ook meteen het verzet tegen beide verhevigd werd.

De *Knelpuntennota* bracht op het welzijnsterrein een overzicht van alle moeilijkheden die een fundamentele democratisering van de samenleving in de weg zouden staan. De nota nam als uitgangspunt het bevorderen van een ontspannen samenleving. Wat mij achteraf het meest frappeert zijn niet het optimisme en idealisme - dat is immers heden ten dage in andere vorm nog steeds waarneembaar en even hard nodig - maar het begrip 'knelpunten'. Andere nota's op andere terreinen brachten eveneens knelpunten in kaart. De metafoor van knelpunten en bevrijding is opvallend. Als er nu nog iets bevrijd moet worden dan is het vooral uit de handen van de overheid.

Knuffelpuntennota

Zou men anno 1994 een nota uitbrengen, gewis dat dat een Knuffelpuntennota zou worden. Een lange lijst van punten, waarin men vindt dat de overheid te vertroetelend is opgetreden of haar burgers te zeer verwend heeft, te vlug en te veel subsidies heeft uitgereikt. Vooral op het terrein van de minderheden gaan er stemmen op die beweren, dat de overheid met haar beleid de minderheden heeft doodgeknuffeld. Die stemmen waren misschien bedoeld als stemmingmakerij, maar de vraag is terecht welke balans de overheid moet trachten te vinden in het bewerkstelligen van emancipatie en zelfstandigheid. Mensen mondig en autonoom maken door hen bijna elke mogelijkheid tot zelfwerkzaamheid en het vinden van eigen kracht te ontnemen, is een paradoxale opgave, die men in veel werk en beleid ten aanzien van maatschappelijk achtergestelde of achtergebleven groepen herkent. Het is een actuele kwestie als men kijkt naar de manier waarop asielzoekers geholpen moeten worden zich een plaats te

verwerven in onze samenleving. Minder vertroeteling, minder steun, ook in financiële zin, meer zelfwerkzaamheid en eigen vermogens, zou best een aantrekkelijke optie zijn, mits men een cruciaal gegeven in het vizier houdt.

De capaciteit tot autonomie

Dat is het zelfrespect en de dynamiek hiervan, die maakt dat veel personen uit de laagste sociale klassen, uit etnische minderheden of gediscrimineerde groepen vaak niet in staat zijn iets van zelfrespect te ontwikkelen. Zelfrespect is een noodzakelijke schakel in het op eigen kracht verder gaan. Sommigen hebben een klein zetje nodig om zelfstandig hun weg te vinden. Zonder zo'n steuntje, in welke vorm dan ook, blijven zij in een vicieuze cirkel ronddraaien van armoede, discriminatie, racisme en vernedering. In welke mate heeft de overheid een taak bij het bestrijden van armoede, racisme en discriminatie? Het fundamentele recht van iedereen op een bestaan, het recht om behandeld te worden als 'a human being' met de capaciteit tot autonomie is het moreel-juridische motief dat onze samenleving en cultuur moet aanhouden bij de bestrijding van armoede en racisme. Bijvoorbeeld door te erkennen dat de vele onbetaalde rekeningen van armoede, vernedering en discriminatie, in de vorm van veelvuldige en harde criminaliteit of druggebruik (vooral onder jongeren) zo hoog worden, dat interventie gewenst is. Er zijn inderdaad vele economische argumenten voor het welbewust verhinderen dat er in onze samenleving een langs etnische lijnen gekleurde onderklasse kan ontstaan.

Multi-culturele samenleving

Ik veronderstel dat we weten wat onder de zo langzamerhand ingeburgerde term multi-culturele samenleving verstaan wordt. Dat is een samenleving waar verschillende culturen elkaar ontmoeten, op elkaar botsen, van elkaar kunnen leren of elkaar naar uithoeken of op de achtergrond proberen te duwen. 'Smeltkroessenamenleving' wordt ook vaak als term gebruikt. Een voorbeeld hiervan is de Amerikaanse samenleving, die na 1870 grote groepen immigranten heeft binnengelaten. Elke groep heeft zich een weg gebaard door die immers grote samenleving van nu 250 miljoen mensen, met minderheden die afzonderlijk groter in aantal zijn dan alle inwoners van Nederland bij elkaar. Zo ontstond een mengelmoois van etnisch en cultureel heterogene groepen. Leidde dat tot een multi-culturele samenleving? Ja, maar tegelijkertijd bestond openlijke rassendiscriminatie voor de zwarte inwoners van Amerika en werden de Indianen (de oorspronkelijke inwoners) naar reservaten verwezen en in het dagelijkse leven gediscrimineerd. Een sociale samensmelting van culturen kan (dus) heel goed samengaan met blijvende patronen van discriminatie op basis van ras en huidskleur. De multi-culturele samenleving is niet goed *an sich*, maar moet dat worden door de gemeenschappelijke wil van met elkaar levende groepen.

Lokroep van verdraagzaamheid

Het is merkwaardig dat op dit moment de term multi-cultureel in Amerika een beetje verdacht is. Het verschijnsel roept daar vragen op onder andere wegens het cultureel relativisme en de excentrieke bedoelingen van sommige minderheidsgroepen die in het kader van hun emancipatie het liefst alle banden met de dominante cultuur willen lossnijden, vooral op cultureel gebied. Ook

het taalgebruik - welke woorden zijn wel en niet 'politiek correct' - en de vrijheid van meningsuiting als klassiek grondrecht moeten het ontgelden in de extreme pleidooien van de *multi-culti's* voor raciale bewustwording.

Maar dezelfde term wordt in Nederland nog als een lokroep van verdraagzaamheid gebezigd: iets waar we naar toe moeten groeien en waarvan we de soms harde consequenties op het gebied van onderwijs, taal, de verdeling van de arbeidsplaatsen moeten aanvaarden.

Het Amerikaanse voorbeeld wijst dus op de noodzaak zorgvuldig om te gaan met begrippen, termen, gebruikte woorden en oude klassieke rechten, omdat die kunnen botsen met moderne en nieuwe wensen. Wat is het verschil tussen racisme, rassendiscriminatie, andere vormen van discriminatie, etniciteit, multicultuuralisme?

Racisme: een definitie

Wetenschappelijk gezien is racisme een problematische term, ontstaan in de zestiende eeuw in Europa, het toenmalig centrum van liberalisme en beschaving. De term is vooral door het negentiende-eeuwse kolonialisme verspreid, waarbij men de bewoners van oorspronkelijke gebieden ging classificeren volgens hun uiterlijk of ras. Wetenschappelijk gezien zijn er geen objectieve gronden om verschillende rassen te onderscheiden. Er is maar een ras, als men toch die term wil gebruiken, het menselijke ras. Van racisme is sprake als men de natuurlijke superioriteit claimt van een ras (het blanke, het Germaanse) boven andere die men eerst afzonderlijke negatieve eigenschappen (meestal sociale en psychologische) heeft toegekend.

Directe en indirecte discriminatie

Discriminatie is vooral een handelingspatroon: een systematische benadeling van individuele personen die tot een bepaalde groep horen of tot die groep gerekend worden, zelfs als men zich dat niet bewust is of zelfs helemaal niet wil. De essentie van discriminatie is misschien wel dat een individu wordt beoordeeld en behandeld uitsluitend op grond van dit groepskenmerk. Directe discriminatie is zichtbaar - en nu ook strafbaar. Het gaat om uiterlijke en duidelijke handelingen, niet om gedachten of gevoelens. De grens tussen denken en doen is soms moeilijk te zien, maar het blijft van belang om die grens wel in de gaten te houden.

Indirecte discriminatie echter, is moeilijker zichtbaar. In een advertentie vraagt men bijvoorbeeld om een directeur, die een lange ervaring heeft in leiding geven. Vrouwen hebben in zo'n situatie minder kans, omdat op indirecte wijze wordt geselecteerd op eigenschappen of kenmerken waarvan men weet dat die meer aanwezig zijn bij de ene dan bij de andere groep. Als voor een koeriersbaan wordt geëist dat men uitstekend Nederlands spreekt, betekent dat: exit nieuwkomers, die de taal nog niet volledig beheersen.

Kortom: de relatie tussen indirecte en directe discriminatie is heel vloeïend en men zou misschien kunnen zeggen, dat indirecte discriminatie - juist omdat het zo subtiel en ogenschijnlijk op objectieve eigenschappen gebaseerd is - veel moeilijker te bestrijden is. Het vereist een lange mars door instituties en de verandering van mentaliteiten en denkbeelden.

Institutionele discriminatie

Institutionele discriminatie, ook wel institutioneel racisme genoemd, is de overtreffende trap van discriminatie. Institutionele discriminatie is enerzijds nog minder opgemerkt (hetgeen niet hetzelfde is als onzichtbaar) en anderzijds veel meer 'ingeslepen' en met onze alledaagse vanzelfsprekendheden verknoot. Waarom zijn er bijna geen tentoonstellingen van allochtone kunstenaars? Waarom zijn er zo weinig allochtone studenten in het hoger onderwijs? Omdat zij niet mooi kunnen schilderen of niet mee kunnen komen in de klas? We zetten nog geen vraagtekens bij omschrijvingen van goed, mooi, voldoende, uitstekend. Een begin van twijfel aan de juistheid van onze smaak voor kunst, onze oordelen over intelligentie of onze tolerantie voor een niet geheel juiste uitspraak van de ons bekende woorden en klanken, is nog niet aanwezig. Institutionele discriminatie is niet strafbaar, is moeilijk op te sporen en te bestrijden. De bestrijding ervan vergt een cultureel aanpassingsproces. Niet uitsluitend aanpassing van de nieuwkomers, de laatbloeiers; de achterblijvers of de buitenstaanders, maar juist van de leden van de dominante groep. De bestrijding ervan vergt, kortom, een multi-culturele samenleving.

De voorwaarden voor een multi-culturele samenleving kunnen in drie punten worden samengevat: discriminatie, deelname en dominantie.

1. Het tegengaan van discriminatie, dus het nemen van anti-discriminatiemaatregelen, veelal juridisch van aard.
2. Het bevorderen van deelname aan schaarse goederen en instellingen, zoals: school, werk, kerk, verenigingen en vergaderingen, en aan het politieke leven. Deze deelname is dus veelal economisch-maatschappelijk van aard.
3. Het veranderen van de dominante cultuur zodanig dat de dominante denkbeelden niet meer tot discriminerend handelen aanzetten of aanmoedigen en dat de vergroting van de deelname normaal wordt gevonden.

Metamorfose van de cultuur

Een multi-culturele samenleving vraagt een metamorfose van de cultuur als geheel, niet slechts de zinnige aanpassing van een minderheidsgroep aan het meerderheidsdeel. Toch bergt een multi-culturele samenleving het gevaar in zich dat zij in onverschillige culturele eilandjes uiteenvalt. De gevaren van deze tendens kan ik het beste aangeven door het *multi-culturele* te contrasteren met het *uni-structurele*. Er is maar een toonaangevende maatschappelijke structuur: de structuur van de arbeidsmarkt, de structuur van het schoolstelsel, van de woningverdeling verbindt noodzakelijkerwijs alle multi-culturele eilandjes aan elkaar. Om de ernst van de situatie waarin vele etnische groeperingen in Nederland verkeren, aan te geven, is de term *multi-culturele samenleving* eigenlijk veel te lief, want veel te verdoezelend. De term legt te weinig nadruk op de harde structurele kern. De onverschilligheid van het 'out of sight, out of mind' van het multi-culturalisme leidt binnen een maatschappelijke structuur gemakkelijk tot ruimtelijke segregatie, een mooi woord voor gettovorming in onze grote steden.

Onderklasse in Nederland

Een van de paradoxen van de huidige westerse samenlevingen is een sterke herleving van een individualistische, prestatiegerichte ethiek in een periode waarin een structurele werkloosheid is ontstaan. Werkloosheid wordt meer en meer toegeschreven aan individuele eigenschappen (te weinig ijver of inzet, te laks zoekgedrag). Programma's ter bestrijding van werkloosheid dragen daar de sporen van: veel nadruk op individueel trajectmanagement, minder nadruk op het scheppen en herscheppen van industriële werkgelegenheid, vooral voor lager geschoolden. De herleving van de prestatie-cultuur komt dus op een moment dat er voor een groot deel van de bevolking, onder andere door inadequate scholing, helemaal niet zo veel te presteren valt.

Op het terrein van de criminaliteit, vindt men een soortgelijke paradox. In een tijdperk van structurele veranderingen en snel oplopende criminaliteitscijfers in alle Europese grote steden verklaren twee vooraanstaande Amerikaanse criminologen, *James W. Wilson* en *R. Herrnstein*, de 'crime-waves' niet uit sociale, maar uit persoonlijke en individuele eigenschappen. Door het vooroordeel dat deze eigenschappen bij leden van etnische minderheden veel voorkomen, bestaat er een gemeenschappelijke tendens in de publieke opinie om deze individualistische analyses na te bootsen. Structurele veranderingen in onze samenleving hebben individuele prestaties en individueel wangedrag weer helemaal opnieuw onder de aandacht gebracht.

Dahrendorf en de verzorgingsstaat

De Brits-Duitse socioloog Dahrendorf brengt deze thema's (langdurige werkloosheid, vooral onder jongeren, en criminaliteit, wederom vooral onder jongeren) met elkaar in verband in zijn analyse van de na-oorlogse verzorgingsstaat. Zijn stelling is dat de Europese verzorgingsstaten aanleiding hebben gegeven tot het ontstaan van een nieuwe onderklasse: Hij relateert deze klasse direct aan de afwezigheid van werk voor een grote groep jongeren. Hij schat die groep op ongeveer een derde van de toekomstige bevolking en waarschuwt tegen een scherpe verdeling in de samenleving: een derde van de bevolking loopt het gevaar gedegradeerd te worden tot een tweederangs burgerschap, zonder werk, zonder politieke en sociale participatie, en met een meer dan gemiddelde kans om betrokken te raken in criminele activiteiten, als dader of als slachtoffer. De scheidslijn van deze nieuwe onderklasse, gaat langs kleur en etniciteit. De geografische lokaties zijn de binnenwijken van de grote Europese steden. Hij beschrijft deze situatie met het klassieke sociologische begrip *anomie*, een toestand van normloosheid, waarin normschendingen niet eens meer worden gesanctioneerd.

Anomie wordt ook gekenmerkt door het bestaan van 'no-go-area's': sociale en geografische wijken waar mensen leven in een vrije zone, waar de politie niet meer controleert en waar niets en niemand meer schijnt te werken. Sommige verpauperde wijken in Rotterdam, Amsterdam, Parijs en Londen geven het voorbeeld, in navolging van de grote Amerikaanse steden. En al die steden verschillen nog maar weinig van de vele verpauperde steden in de derde wereld. Ook daar ziet men het opvallende samengaan van prachtige nieuwe gebouwen en glimpalreizen voor de nieuwe rijken en, op een steenworp afstand, de 'no-go area's' van de nieuwe armen.

Wilson en de onderklasse

Dahrendorf's beschrijving van de 'no-go area's' lijkt me nog een beetje overdreven, zeker voor Nederland, maar zijn waarschuwing voor de komst van een etnisch bepaalde Europese onderklasse, met de daaraan gerelateerde verschijnselen als xenofobie, etnische conflicten en rassewaan, moet serieus genomen worden.

Dahrendorf legt vooral de nadruk op herstel van normen en waarden en besteedt weinig aandacht aan de werking van het hedendaagse economische systeem (de plaats van de arbeid en de werking van de arbeidsmarkt). Ook scheidt hij de langdurig werklozen en dan vooral de jongeren onder hen te makkelijk over een kam. Sommigen langdurig werklozen hebben wel degelijk een ondernemende instelling. Ze kijken niet zoveel af van de anderen. Echter, als iemand met een uitkering wat meer wil dan afwachten, loopt hij in ons systeem het gevaar moreel en juridisch veroordeeld te worden. Veel werklozen blijven daarom maar passief afwachten. Vooral in deze (blijvende) passiviteit liggen de gevaren van een langdurig verstoken blijven van een permanente band met de arbeidsmarkt en met de samenleving. Dit is de definitie die William J. Wilson in zijn boek *The truly Disadvantaged* (1989) aanmerkt als een kenmerk van een onderklasse: leden van die klasse hebben geen enkele vaste relatie meer met de arbeidsmarkt en zij dragen deze permanente afwezigheid van een band over op de volgende generatie. In de VS vindt men deze onderklasse in de geografisch bepaalde getto's, waar geen werk meer is en waar, volgens de overtuigende analyse van Wilson, de geslaagde leden van etnische minderheidsgroepen zijn vertrokken. Daardoor zijn ook de rolmodellen voor de jongeren verdwenen. De morele en maatschappelijke voorbeelden van geslaagde familieleden en bekenden en dus van kansen op maatschappelijke verbetering, zijn uit het zicht en men gelooft niet eens meer ooit iets anders te kunnen dan vluchten in drugs en criminaliteit.

Sociaal getto door uitkeringssysteem

Tijdens zijn bezoek aan Nederland constateerde Wilson dat van getto's in zijn betekenis in Nederland nog geen sprake was. Maar de gemeenschappelijke en enigszins verontruste ontdekking was wel dat het Nederlandse uitkeringssysteem functioneert als een sociologisch equivalent van het getto. Een sociaal getto bij wijze van spreken, waardoor leden van een bepaalde onderklasse nauwelijks meer een serieuze relatie met de arbeidsmarkt kunnen aangaan. Het probleem van een onderklasse in Europa is in deze zin nog niet het probleem van extreme armoede, zoals in Amerika, maar het ontstaan van een permanente 'claiming class'. De leden daarvan zijn gedoemd te leven in een permanente staat van staatsafhankelijkheid, moeten altijd hun hand ophouden. Uit een oogpunt van emancipatie en zelfrespect en voor de toch al gespannen relatie tussen afhankelijkheid en zelfwerkzaamheid, is deze situatie inderdaad alarmerend. Niet alleen vanwege economische overwegingen (maatschappelijke kosten en niet-benutting van menselijk kapitaal) maar juist ook uit overwegingen van moreel fatsoen. Veel mensen in onze samenleving zijn overbodig gemaakt; niemand vraagt hen meer iets. Het voorkomen van het ontstaan van een onderklasse in Nederland eist derhalve dat het probleem van de arbeid en de arbeidsmarkt op een intensievere wijze wordt aangepakt dan tot nu toe. De passiviteit die afzonderlijke werklozen en leden van etnische minderheden wordt aangerekend,

wordt net zo sterk weerspiegeld bij werkgevers en de overheid.

Welk beleid moet worden gevoerd?

Hoe zou men nu deze ban van drievooudige passiviteit - bij overheid, werkgever en uitkeringsgerechtigden - kunnen doorbreken? Welk beleid moet worden gevoerd? *Categoriaal* beleid, inclusief vormen van positieve actie, leidt tot het benadrukken van de positie van (etnische) minderheden en kan leiden tot onvoorziens weerslag en weerstand. *Algemeen* beleid leidt meestal tot een bevestiging of versterking van verborgen of indirecte discriminatie en werkt dus juist tegen het belang van minderheden. Ik concludeer dat beide soorten gewenst zijn om zelfwerkzaamheid en de reële kans op zelfrespect, alle kans te geven: algemeen beleid, aangevuld met specifiek beleid voor specifieke doelgroepen, afgebakend naar tijdsduur.

Essentieel in deze koppeling is de keuze voor een gedurfd en bewust gewild algemeen werkgelegenheidsbeleid. Het economisch-structurele probleem in onze samenleving, is de overbodigheid van veel traditionele handarbeid, zoals havenarbeid en lopende-band-werk. Hierdoor is ook de positie van etnische minderheden slechter dan noodzakelijk. Zo is de produktie van grootschalige stukgoederen ofwel volledig gemechaniseerd, ofwel naar elders verplaatst. Men kan dit ook zien als een gedeeltelijke verplaatsing van welvaart. Als we spreken van laaggeschoolde arbeid - en etnische groepen worden nog gekenmerkt door onevenredig veel laaggeschoolden - maken we te weinig onderscheid tussen de 'verdwenen' ouderwetse fabrieksarbeid en de nog steeds nodige dienstverlening, zorgverlening in vele vormen en maten, die geen volledige scholing vereisen en die niet gemechaniseerd of geëxporteerd kunnen worden. Fabrieksarbeid is misschien voorgoed voor het westen verloren aan de goedkopere Oosteuropese of Aziatische landen. Maar dienstverlening zou wel degelijk voor veel werklozen, hersteld kunnen worden. Bijvoorbeeld door een generiek beleid, zoals Jan Pen voorstelde in de *Drees-lezing* van 1990. Namelijk: een drastische verlaging van de bruto-kosten van alle laagstbetaalde arbeid. Met behoud van ongeveer de huidige netto-bedragen. Dat kan door de afschaffing van de heffing van inkomstenbelasting en premieheffing op bijvoorbeeld de eerste tweeduizend gulden per maand. Dat zou een enorme structurele impuls geven aan het leveren van zorgzaamheid, bedrijvigheid, veiligheid. Dus weer conducteurs op alle trams, conciërges en kofliemeren op alle scholen, en niet als tijdelijke banenpoolplaats, maar als een gewone, noodzakelijke baan binnen vele organisaties.

Revitalisering van manieren

Zo'n maatregel vereist wel een duidelijke politieke wil op macro-niveau. Deze wil heeft de afgelopen vier jaar ontbroken. Er is veel werk verricht in het teken van sociale vernieuwing op lokaal niveau en ten aanzien van de verbetering van de positie minderheden op categoriaal niveau, maar veel van de specifieke beleidsvormen zijn gefrustreerd door de afwezigheid van maatregelen van macro-structurele aard. Bij een combinatie van generiek en specifiek beleid krijgen de plaatselijke initiatieven veel meer kans.

Ik heb de hier bedoelde bedrijvige zorg- en veiligheidsactiviteiten elders eens 'conviviale' arbeid genoemd, naar een van de politieke geschriften van de grote dichter Dante Alighieri: *Convivium*.

Deze arbeid staat niet uitsluitend in het teken van economisch nut of winst, maar simpel in het teken van zichzelf opgelegde verantwoordelijkheid, verwantschap, de wil tot samenleven, tot verhoging van de levensvreugde. Al dil conviviale werk wordt nu onder precies hetzelfde financieel-economisch juk gebracht als economisch nuttige arbeid. Maar het is een verregaande culturele verarming indien onze westerse samenleving de kunst van het samenleven in deze zin zou afleren, omdat maar één soort arbeid wordt erkend en berekend. Trouwens, vele etnische culturen die in Nederland aanwezig zijn, hebben deze conviviale vormen nog niet verlerd en kunnen daarmee een enorme revitalisering van onze manieren tot stand brengen. Dit brengt mij op de tolerantie, de kunst van het samenleven.

Toekomst van de tolerantie

Wie iets wil zeggen over de toekomst van de tolerantie moet haar geschiedenis kennen. De befaamde Nederlandse tolerantie, ontstond in de zeventiende eeuw - sommige schrijvers beweren al in de zestiende eeuw - met de komst van veel buitenlanders naar Holland en met de verdeeldheid naar religie. In oorsprong is tolerantie religieuze tolerantie. Tegenwoordig gaat het echter vooral om een meer sociaal ingevulde tolerantie. De vraag die ik wil stellen is welke (analoge) lijnen getrokken kunnen worden van de religieuze tolerantie uit vroeger dagen naar de verdraagzaamheid van vreemde gewoonten en praktijken in onze samenleving. Tolerantie begint thans in het trappenhuis, waar burens van ver elkaar elke dag tegenkomen. Elkaars opvattingen, hoe vreemd of verschillend ook, moeten gerespecteerd worden, niet per se overgenomen of toegejuicht. We hoeven niet alle gewoonten van andere culturen mooi te vinden, als we elkaar maar de ruimte geven om op ieders manier te bidden, te leren, te wonen, te creëren en te recreëren.

Tolerantie ontstond in de zeventiende eeuw als een middel om de schier onoplosbare godsdiensttwisten en godsdienstoorlogen tot bedaren te brengen. De kwestie was deze: wat was de juiste uitleg van Gods woord? Omdat daar zoveel verschillende uitleg en interpretaties aan werden gegeven, werd het steeds moeilijker om personen en groepen met een andere uitleg dan de eigen te verketteren, op de brandstapel te gooien of te verbannen. Men duldde elkaar. En die uitdrukking geeft al aan dat tolerantie samenhangt met iets verdragen dat men eigenlijk niet graag ziet of hoort, maar waarvan de bestrijding groter kwaad oplevert dan het dulden. Tolerantie heeft zo een praktische en een principiële grondslag. De praktische kant ervan lijkt nog het meest op een *modus vivendi*. Men verdraagt elkaar, men aanvaardt een minimum aan consensus om erger te voorkomen.

Wederzijds respect

De principiële grondslag van verdraagzaamheid gaat veel verder en die zou ik wederzijds respect willen noemen - basis ook voor het verwerven van zelfrespect. Wederzijds respect komt voort uit het onderdrukken van de neiging om anderen te onderdrukken, wanneer die zich in onze ogen verkeerd, afwijkend, slecht verdragen. Het beheersen van deze neiging tot onderdrukken lijkt mij een belangrijke beschavende werking te hebben. Men wil de anderen tot andere gedachten brengen, tot een andere levenswijze. Niet door het zwaard, maar met het woord. Deze houding is gebaseerd op de overtuiging dat er overtuging, welke dan ook, slechts vrijwillig kan worden aangehangen.

Nu wordt ook wel eens het aanvaarden van variëteit en diversiteit, van alle mogelijke uitingen en levenswijzen gezien als onderdeel van tolerantie. Sommigen bepleiten tolerantie door met kracht elke diversiteit te verwelkomen, hoe meer zielen hoe meer vreugd. Een samenleving wint aan veelkleurigheid en aan een veelheid van levensstijlen. Het verwelkomen van dergelijke diversiteit is toch wat anders dan het aanvaarden ervan.

Grenzen aan verdraagzaamheid

Die positieve houding jegens 'het andere' onderscheidt het van tolerantie, dat altijd een element moet bezitten van verdragen of aanvaarden wat je zelf liever niet ziet, hoort of zou willen bevorderen. We verdragen op deze manier in de moderne samenleving eigenlijk ongelooflijk veel: de slechte gewoonten van onze huisgenoten, de slechte adem van de buurman, de vreemde geuren op de trap, de zware drink- of rookgewoontes van sommige collega's, de stuitend kinderachtige en schreeuwerige reclameboodschappen op radio en televisie, et cetera. Dulden wordt zo een deugd, maar heeft een grens: als het kwaad dat men duldt zo groot wordt dat het onverdraaglijk wordt, is het nadeel van de bestrijding van dat kwaad minder groot dan het ergere kwaad. Tolerantie staat dus geenszins gelijk met alles maar goed vinden of met cultureel relativisme, waarbij iedere cultuur het zijne krijgt toegedeeld.

Cultureel relativisme

Multi-culturalisme staat op dit moment in de Verenigde Staten in een kwade geur vanwege dit cultureel relativisme: je mag niets meer zeggen van andere gewoonten, opvattingen en handelswijzen, hoeveel leed en kwaad die ook kunnen berokkenen. Tolerantie trekt dus een grens. Tolerantie houdt daar op waar hetgeen niet (meer) verdragen kan worden, ook niet meer uitsluitend met overreding kan worden gestopt.

Maar dit betekent tevens dat voor een discussie over de multi-culturele samenleving tolerantie niet de beste ingang is. Ruimte laten en ruimte scheppen voor een andere godsdienstige opvatting is niet hetzelfde als het verdragen van een andere etnische groepering. Je 'verdraagt' een etnische groepering niet, want die is er gewoon en heeft recht van bestaan.

Maatschappelijke functie

Als maatschappelijke deugd heeft tolerantie een belangrijke functie, die koningin Beatrix in haar kersttoespraak treffend formuleerde: *Verschillen moeten we niet bestrijden; we moeten leren leven met verscheidenheid. Dit vraagt tolerantie en het vermogen eigen beperkingen te overwinnen.*

Tolerantie heeft de nuttige mogelijkheid om op moeilijke en als moeilijk ervaren situaties te reageren met een graad van flexibiliteit, die andere begrippen niet hebben.

De maatschappelijke werkelijkheid is complex. Vanwege deze complexiteit moet de kunst van het samenleven, die tolerantie heet, een beetje geholpen en aangeleerd worden. De toekomst van de tolerantie in een multi-culturele samenleving is het best gegarandeerd als aan de volgende voorwaarden is voldaan:

Er moeten voldoende en voldoende eerlijke kansen zijn voor leden van alle groeperingen om deelname in het onderwijs, in de arbeid en in conviviaal werk in andere maatschappelijke verban-

den. Die eerlijke kansen worden het meest bevorderd door zowel een arbeidschepend generiek beleid als aanvullende speciale programma's, waaronder zeer specifieke en tijdelijke programma's van positieve actie.

Een overtuigend cultureel pluralisme wordt nagestreefd. Onze samenleving en onze democratie laten zich nu het beste karakteriseren als een 'pluraliteit van minderheden'. Bij die pluraliteit hoort in essentie dat geen ideologisch stelsel, normen- en waardepatroon, godsdienst of levensbeschouwing als de enig juiste wordt opgedrongen aan leden van de samenleving 'van andere huize'. Een principiële pluraliteit van opvattingen is de culturele pendant van de structuur van minderheden.

Andere opvattingen, opinies en levenswijzen worden aanvaard als consequentie van dit pluralisme. Maar deze aanvaarding kent wel haar grenzen, die gemarkeerd worden door het toebrengen van lichamelijk leed en letsel. Waar mensen en mensenlevens gevaar lopen, past geen culturele berusting om der wille van de lieve vrede. Om die grens niet te snel te bereiken is ook de volgende voorwaarde van belang.

Een traditie van vreedzame conflictbeslechting wordt bewaard onderhouden en gecultiveerd. Niet alleen in de politiek, maar reeds vanaf het begin van de opvoeding. Een gewelddadige opvoeding, waarbij kinderen aan geweld worden blootgesteld of veel voorbeelden van geweld zien, is een van de slechtste voorwaarden voor een multi-culturele verdraagzame samenleving. Men kan het met elkaar oneens zijn en toch niet met elkaar op de vuist gaan. Hier ligt een speciale taak voor allerhande multi-culturele organisaties. Opvoedingspatronen van culturele minderheidsgroepen, waar geweld jegens vrouwen en kinderen wordt aanvaard, zouden net als de institutionele gewelddadigheid van de dominante cultuur zoveel mogelijk moeten worden afgebroken, verminderd en ten minste in twijfel getrokken.

Slot

De toekomst in Nederland is onzeker, niet in het minst voor de buitenlanders die hier woonachtig zijn en een bestaan hebben opgebouwd of willen opbouwen. Zoals de stad Oran voor de schrijver Albert Camus de pest van de Tweede Wereldoorlog symboliseerde, zo symboliseert de belegering van de stad Sarajevo nu de pest van de naoorlogse aanvallen op de multi-culturele samenlevingen. Aan ieder van ons wordt net als aan Dr. Rieux in 'La Peste' de vraag gesteld wat we zullen doen als plotseling de poorten van de stad gesloten worden en we op een fatsoenlijke manier samen verder moeten.

Nieuwe manieren om sociale uitsluiting aan te pakken

Achtergrond

In juni 1994 komt een einde aan het project EG-actieprogramma, de Nederlandse 'modelactie' in het kader van *Poverty 3*, het vijfjarig programma van de Europese Unie voor de sociale en economische integratie van de meest kansarme groepen. Aan dit doel is ruim vier jaar gewerkt in experimentele projecten. Deze experimenten waren gericht op het ontwikkelen van nieuwe werkwijzen, nieuwe vormen van samenwerking en nieuw beleid. In Nederland gebeurde dit op vier plaatsen:

- Den Helder: project Nieuw Den Helder Plus
- Eindhoven: project EG-Actieprogramma Woensel-West en Kruidenbuurt
- Hengelo: project Uitkomst
- NIZW: project EG-Actieprogramma.

Verarming en uitsluiting

Op basis van gezamenlijke uitgangspunten en een uitwisselingsprogramma is gezocht naar oplossingen voor problemen van verarming en uitsluiting. Het gaat daarbij om problemen waarop het sociaal, economisch en politiek systeem geen duidelijke antwoorden (meer) heeft: hoe contact te leggen met mensen die maatschappelijk geïsoleerd zijn of raken? Hoe te bevorderen dat zij er weer bij kunnen horen in alle opzichten: sociaal, economisch en politiek?

Daarvoor is in elk geval nodig:

- gelijkwaardig, vraaggericht samenwerken van professionals en burgers;
- intersectorale samenwerking van diensten, instellingen en werkgemers;
- politieke ruimte voor het 'van onderaf' vormgeven aan beleid.

In andere woorden: hoe kun je door een gecombineerde aanpak achterstand verkleinen?

Programma en doelgroep

Wat hebben we op deze punten te bereiken? Maar ook: waar kwamen we, ondanks extra midde-

len, niet doorheen, en welke conclusies levert dit op in de richting van bestuurlijke vernieuwing? Deze resultaten leggen we 23 juni graag voor aan een gezelschap van mensen, die in de praktijk van alledag met dezelfde vragen worstelen. De slotconferentie van het EG-actieprogramma in Nederland biedt plaats aan ruim 200 beroepskrachten, politici en vrijwilligers die daar in hun gemeente of regio op hun eigen manier mee bezig zijn.

Het programma biedt ruim gelegenheid tot vragen aan, en discussie met, wisselende panels van mensen die bij het EG-actieprogramma betrokken zijn. Dit naar aanleiding van een beperkt aantal inleidingen, die bedoeld zijn om het debat op gang te brengen.

Aan het eind van de dag wordt geïnventariseerd, aan welke onderwerpen de deelnemers graag een vervolgbijeenkomst gewild willen zien. Bij voldoende belangstelling zal dit leiden tot enkele workshops in het najaar.

Bij het NIZW verscheen het 'Werkprogramma 1994'. Hierin zijn de 194 projecten die het NIZW in 1994 uitvoert, gedetailleerd beschreven. Per project wordt onder andere beschreven wat het doel, de opzet en de beoogde producten zijn. Met elkaar samenhangende projecten zijn ondergebracht in 39 specifieke programma's. Op deze wijze wordt inzichtelijk welke activiteiten op welk gebied het NIZW onderneemt en welke resultaten men daarvan kan verwachten.

Het 'Werkprogramma 1994' kost f 6,- (portokosten) en is schriftelijk of telefonisch te bestellen bij:

NIZW Publikatieservice
Postbus 19152
3501 DD Utrecht
telefoon: 030 - 306607
het bestelnummer is: E 9591

Aanmelding

U kunt zich aanmelden voor 10 juni bij het NIZW/Congresbureau. Maak gelijktijdig het deelnamebedrag van f 57,50 per persoon over op Postbankrekening 89 581 t.n.v. NIZW/Congresbureau te Utrecht onder vermelding van uw naam en projectnummer 204. In het deelnamebedrag zijn begrepen een conferentiemap, consumpties en lunch, alsmede de publicatie waarin de nieuwe manieren om uitsluiting aan te pakken zijn beschreven.

Meer informatie

Voor meer informatie over de inhoud van de dag kunt u contact opnemen met Rudith Suvaal, projectmedewerker van het NIZW/sector Thuiszorg en Preventie, telefoon 030 306647.

Voor meer informatie over uw aanmelding kunt u zich wenden tot het NIZW/congresbureau, telefoon 030-306398

